

BABOESJKA

BABOESJKA

ISBN 978 90 3381991 9

NUR 707

© 2012 Ark Media

Donauweg 4

1043 AJ Amsterdam

www.arkmedia.nl

Geschreven door Johan ter Beek

Omslagontwerp en binnenwerk: Mark Eikema | Studio Redondo

Coverfoto: Mark Eikema | Studio Redondo

baboesjka.wordpress.com

De bijbelteksten in deze uitgave zijn ontleend aan *De Nieuwe Bijbelvertaling*,

© Nederlands Bijbelgenootschap 2004, tenzij anders vermeld.

Via Stichting Ark Mission draagt Ark Media bij aan verspreiding van de Bijbel in binnen- en buitenland. Zie voor meer informatie: www.arkmission.nl.

Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ark media

BABOESJKA

GELOOF
BINNENSTEBUITEN

Johan ter Beek

About a third of what I believe is wrong – I just don't know which third it is!

(N.T. Wright)

INHOUD

Baboesjka 7

- {1} Pop één: *Goede schepping, gebrokenheid & machten* 19
- {2} Pop twee: *Gods alternatief: het uitverkoren volk* 33
- {3} Pop drie: *Volk in ballingschap en verlangen naar Gods rijk* 45
- {4} Pop vier: *Climax: de komst van de messias* 61
- {5} Pop drie: *Vernietiging: wie is de Heer?* 71
- {6} Pop twee: *Gods vernieuwde volk* 83
- {7} Pop één: *Nieuwe schepping in crisistijd* 97

Literatuuropgave 105

.

BABOESJKA

Praag is een stad van verhalen. Ik ben er meerdere keren op vakantie geweest en op werkweek met de leerlingen van mijn school. In de opera van Praag werden de mooiste stukken van Verdi opgevoerd en in de poppentheaters de muzikale verhalen van Mozart. Leerlingen vertelden de geschiedenis van Praag op de tientallen pleinen en ik vertelde mijn leerlingen altijd het verhaal van de Golem:

De Joodse gemeenschap leefde onder de wijze leiding van Rabbi Löw, maar had het moeilijk. Altijd dreigde het gevaar dat koningen het leven van de Joden zuur zouden maken of dat misdadigers zich tegen hen zouden keren. Om een sterke hulp te scheppen liet Rabbi Löw in het diepste geheim klei uit de Moldau halen. Van deze klei schiep hij een reusachtige pop. De pop kwam tot leven doordat Rabbi Löw rook in zijn neusgaten blies.

De Golem was een groot succes. Hij hielp in het huishouden van de rabbi en waakte 's nachts in de Joodse wijk van Praag. Niemand durfde de Joodse gemeenschap nog iets aan te doen en misdadigers kozen het hazenpad. Toch kon de reus niet altijd goed met zijn krachten omspringen. Zo trok hij op een dag een hele boom uit de grond omdat zijn meester hem had gevraagd een plantje mee te nemen en op een ander moment nam hij de hele put mee terwijl hij alleen maar een emmer water moest halen.

De geweldige kracht van de Golem viel op. Een generaal dacht bij zichzelf: als ik deze reus voor mijn leger zou kunnen inzetten, dan zal geen enkele vijand tegen mij zijn opgewassen. En dus ging hij naar Rabbi Löw om de Golem te kopen. Hij vertelde hoeveel vijanden hij wel niet zou kunnen verslaan en dat het hele rijk veilig zou zijn met hulp van de Golem. Hij bood de rabbi enorme rijkdom aan in de vorm van goudstukken.

Maar Rabbi Löw ging niet op het aanbod in. Hij begreep hoe gevaarlijk zijn creatie kon zijn in de handen van machthebbers en generaals. Daarom besloot hij in het geheim opnieuw een toverformule uit te spreken over de Golem waarmee hij zijn oorspronkelijke scheppingswerk omkeerde. De reus werd weer gewoon rivierklei. Hij gaf zijn dienaren de opdracht de klei te verspreiden over de straten van Praag. Loop je vandaag door de straten van de Joodse wijk, dan is er een goede kans dat er een stukje van de Golem aan je voeten kleeft!

Voor een goede luisteraar heeft dit verhaal meerdere dimensies. Het gaat over de pijnlijke geschiedenis van het Joodse volk in Praag, over de strijd voor hun eigen veiligheid. Maar op een dieper niveau gaat dit verhaal over de schepping van de mens: het is ontleend aan het bijbelse verhaal van de schepping van de mens. Ook de mens is een wezen met enorme potentie, maar tevens een gevaar voor zijn omgeving als hij zijn kracht niet kent. De mens is ronduit gevaarlijk in de handen van machthebbers en generaals. Het is dus een verhaal over de mens. Om precies te zijn: een Joods verhaal over de schepping en vernietiging van de mens en zijn misbruikte macht.

Praag is een stad van verhalen. Voordat ik ooit het verhaal van Rabbi Löw en de Golem had gehoord, werd ik op vakantie gevraagd om een verhaal te houden voor een jongerenkoor dat optrad in een kerk en op het grote plein in Praag. Het moest een evangelisatieverhaal zijn om mensen aan te sporen christen te worden. Aangezien de vaste spreker op het laatste moment niet kon werd ik gevraagd. Mijn verhaal ging in grote lijnen als volgt:

Het centrum van Praag is in twee delen verdeeld door de rivier de Moldau. De ene kant kent het oude centrum, de Joodse wijk, het Wenceslasplein en de beroemde astronomische klok. De andere kant het koninklijk paleis, gelegen op een behoorlijke heuvel. Stel je voor, er is geen metro of brug, maar je wilt naar de andere kant, naar de koning. Hoe kom je daar? Op een dag wordt er een brug gebouwd: de Koningsbrug. De brug staat vol met beelden van heiligen, maar in het midden staat het beeld van Jezus die een kruis draagt. Vergelijk Praag nu eens met onze wereld en die van God, de Koning. Om van onze wereld naar de wereld van God te kunnen gaan is er ook een brug. Ook die brug kent een stervende Jezus. Door Jezus' dood kunnen we van de ene kant naar de andere kant. Van onze wereld naar Gods wereld.

In mijn jonge, creatieve, maar enigszins naïeve wereldbeeld schiep ik een verhaal dat in essentie bestaat uit twee werelden en een escape van de

ene naar de andere. We moeten onze wereld achterlaten en via de dood van Jezus naar Gods wereld gaan, de hemel. We verlaten onze tijd en gaan naar de eeuwigheid.

Een goedbedoelde maar minder geslaagde poging om Gods verhaal te vertellen. En toch hebben we verhalen, metaforen, beelden nodig om Gods verhaal met ons mee te dragen. De verhalen geven antwoorden op grote vragen als: Waar is God in deze wereld? Wat doet God aan het lijden? Waarom ben ik hier? Hoe worden we vrij van schuld en schaamte? Hoe moeten mensen met elkaar omgaan? Hoe zit het met die Bijbel? What about Jesus? Wat is de zin van de kerk? Werkt God ook vandaag nog? En hoe zit het met de toekomst?

Wij mensen gebruiken verhalen om deze vragen te beantwoorden. Soms zijn het korte verhalen, beelden van een brug met twee oevers, twee wegen met een hel en een hemel aan de horizon, een tekening met een ravijn en een kruis. Meestal zijn het abstracties van het langere, veel complexere verhaal.

Brian McLaren noemt dit *the Six-Line Story* (*A New Kind of Christianity*, 2010). De schepping (1), de val (2), het leven in opstand tegen God (3), de redding door Jezus (4) en het leven in de hemel (5) of het oordeel naar de hel (6). Deze *Six-Line Story* is de basis voor veel christelijke activiteiten, kerkelijke missiestatements of evangelisatie-activiteiten. Het is de motivatie voor kerken om te bestaan of om missionair te worden.

Anderen lezen de Bijbel op een vrijzinnige manier. De Bijbel wordt ontdaan van allerlei ongeloofwaardige wonderverhalen en mythes. De hoofdpersonen worden voorbeelden en de tekst een inspiratiebron. Binnen deze stroming relateert men heel graag elke exclusieve claim van de Bijbel of zelfs van Jezus zelf. Men gaat, vaak goedbedoeld, op zoek naar meer humanistische overeenkomsten tussen religies en ideologieën. Het verhaal wordt niet alleen vlak, maar ook risicoloos, niet uitdagend en verschrikkelijk saai. Kinderen van vrijzinnige ouders hebben meestal ook niet veel zin om hun bed uit te komen voor dit verhaal.

Altijd was ik bang voor de onmogelijke keuze tussen fundamentalistische orthodoxie en vrijblijvende vrijzinnigheid. Nooit kon ik mijn passie voor gerechtigheid en duurzaamheid combineren met de evangelische variant van het verhaal, of mijn passie voor Jezus met de vrijzinnigheid. Ook was het lastig om binnen de orthodoxie aan te komen met twijfel, kritiek of wetenschappelijke inzichten. Maar aan de andere kant kon de vrijzinnigheid weer niets met enthousiasme, lofprijzing en wonderen. Ik was nergens 'thuis'.

Meer dan ooit voel ik me onderdeel van een nieuwe generatie gelovigen of zoekers die deze keuze niet langer pikt. We willen een nieuw soort christendom, een nieuwe missie voor de kerk, frisse verhalen die beantwoorden aan onze diepste verlangens en hoop. Maar ook verhalen die ruimte geven voor pijn, twijfel of zelfs ongelof. We willen een kerk die zowel inclusief is, naar mensen toe, als exclusief, in haar visie op Jezus. Vol diversiteit als een ware eenheid. Een gemeenschap van daad en woord, wonder en wetenschap. Ik heb in ieder geval geen zin meer om te kiezen tussen twee keer niks.

De nieuwe generatie wil een beter antwoord. Daarom is er een nieuwe verwoording van een oud verhaal nodig. Nieuwe metaforen. Nieuwe en krachtige beelden. Verhalen die je kunt uitleggen aan kinderen, jongeren en nieuwe gelovigen. Verhalen die je inspireren om naar de kerk te gaan en om aan de slag te gaan in de wereld. En tevens verhalen die de passie voor Jezus en het gebruik van de ratio niet tegen elkaar uitspelen.

Ooit sprak ik met iemand over de kracht van christelijke cursussen. Ik had kritiek op de inhoud van die cursussen, hoewel ik de vorm van de kleine groep en de maaltijd weer prima vond. Mijn vragen bestonden vooral uit de kort-door-de-bochttheologie achter zo'n cursus. In essentie was het de Six-Line Story, met een sausje van de heilige Geest en ervaring er achteraan. De persoon met wie ik sprak was het eens met mijn kritiek. Inhoudelijk is deze verre van volledig, maar er was volgens hem 'geen beter alternatief'. En hij had gelijk... mijn theologie kon ik niet uitleggen aan

mijn jongeren. Mijn zoekende kids vielen in slaap bij mijn 110 pagina's tellende Prezi over de theologie van N.T. Wright voor dummies.

Toch is het nodig. En niet alleen omdat de *Six-Line Story* volgens mij niet waar is. Ze kan in sommige gevallen ook gevaarlijk zijn. Er zijn allerlei uitglijders te verzinnen als gevolg van een karikatuurverhaal: oorlogen in naam van religie, goedpraten van slavernij, wonderen die niet echt zijn maar wel verdedigd worden, dreigen met de hel en het opleggen van angst. Aan de andere kant kan vrijzinnigheid leiden tot moralisme, het niet meer gebruiken van de naam van Jezus of geforceerd eenheid zoeken tussen verschillende religies.

Tijd voor een nieuw verhaal, een nieuwe metafoor. Een kijk op de Bijbel, God en Jezus, Israël en de kerk. Een helder plaatje waarmee ik je wil uitdagen tot een nieuwe verwoording van een oud geloof.

Opnieuw is Praag de bron. Er zijn daar veel winkeltjes waarin je een baboesjka kunt kopen. Baboesjka is Russisch voor 'moedertje' of 'omaatje'. In Praag kocht ik een baboesjka met daarin een opa, met daarin een kip en daar weer in een gouden ei. Het leuke aan deze baboesjka is dat het een verhaaltje vertelt, het Russische sprookje van de kip en het gouden ei:

Er was eens een niet-zo-gelukkig oud echtpaar. Ze bezaten slechts één kip. Maar op een goede morgen legde de kip niet zomaar een ei... het was een gouden ei. Het echtpaar was opeens zeer gelukkig. Ze gingen plannen maken: wat konden ze allemaal wel niet met het gouden ei doen? Maar in hun enthousiasme stootten ze tegen de tafel en het ei viel op de grond en brak. Het ei bleek alleen aan de buitenkant van goud te zijn. Het echtpaar was nu ontroostbaar en boos op elkaar. Om de vrede te herstellen sprak de kip: 'Zal ik elke morgen een gewoon ei leggen zodat jullie te eten hebben?' En dat deed ze.

De moraal van dit verhaal is dat je gelukkig moet zijn met de gewone dingen van het leven en dat luxe je alleen maar zal teleurstellen.

Andrew Perriman gebuikt in zijn boek *Re:Mission* (2008) de baboesjka als vergelijking met het bijbelse verhaal. Er zijn in de Bijbel verschillende verhaallagen, van groot naar klein. Perriman noemt dit de ‘macrokosmos’ van de grote wereld en de ‘microkosmos’ van het volk Israël. Binnen in het grote verhaal van de wereld bevindt zich het kleine verhaal van Israël, met ongeveer dezelfde vragen en problemen.

De lijn van groot naar klein kun je nog verder doortrekken in de metafoor van de baboesjka en zo kom je tot vier lagen:

1. De schepping
2. Het volk Israël
3. Het volk in ballingschap
4. De komst van de messias

Het is niet alleen een beweging van groot naar klein, van macro- naar microkosmos, maar ook een beweging van crisis naar verlossing of antwoord. Het bijbelse verhaal kent verschillende problemen en vragen en daarbij behorende oplossingen en antwoorden. Ik wil het volgende schema voorstellen:

	Probleem / vraag	Oplossing / antwoord
Macro / groot	1: De goede schepping van God is in crisis. Hoe zal God dit oplossen?	2: God lost het probleem in zijn goede schepping op door de verkiezing van een alternatief volk.
Micro / klein	3: Het volk van God is in ballingschap en dus zelf in crisis. Hoe zal God het volk zelf verlossen?	4: God verlost het volk door de komst van de messias en herstelt zo zijn oorspronkelijke roeping.

De eerste vier poppetjes van de baboesjka zijn dus de vier grote verhalen uit de Bijbel, tot aan de komst van de messias.

1. Het verhaal van schepping en crisis. (baboesjka 1)
2. Het verhaal van de roeping van Abraham en de formatie van Israël. (baboesjka 2)
3. Het verhaal van de ballingschap van Israël en het verlangen naar Gods rijk. (baboesjka 3)
4. Het verhaal van de komst van de messias, de verlossing van het volk. (baboesjka 4)

Dit verhaal gaat na de komst van Jezus natuurlijk verder. Jezus zelf vult zijn rol als messias op een heel specifieke manier in. Hij kiest ervoor om te dienen en zijn leven te geven als losprijs voor velen. (Marcus 10:45) Toch lijken de Romeinen te winnen: de Romeinse keizer vernietigt Jeruzalem en de vraag is dan: wie is de ware 'Heer van de Wereld'? En hoe zal het aflopen met de roeping van Abraham om 'tot zegen van de volken te zijn'? En komt de schepping als geheel weer in beeld? Daarom gaat dit boek als volgt verder:

5. Het verhaal van 'Jezus de Heer'.
(= het verhaal van baboesjka 3)
6. Het verhaal van het vernieuwde volk van God.
(= het verhaal van baboesjka 2)
7. Het verhaal van de nieuwe schepping.
(= het verhaal van baboesjka 1)

De verschillende lagen van het verhaal hebben veel met elkaar te maken. Het is niet een opeenvolgend verhaal, maar alles hangt met elkaar samen. Het zou te simpel zijn om te zeggen: de wereld begint met de schepping en eindigt met de herschepping, ook al is het niet helemaal onjuist. Er is in de Bijbel op veel verschillende punten sprake van schepping en herschepping. God scheidt nieuwe dingen, geeft genezing, roept (scheidt) een nieuw volk en herscheidt dit volk. De opstanding is de nieuwe schepping

en de christenen hebben reeds deel aan de nieuwe schepping. Daarom is de baboesjka een beter beeld: de verhalen zitten in elkaar!

Een belangrijke sleutel om de Bijbel te lezen is het begrip ‘ballingschap’. Je kunt dit woord gebruiken in plaats van het absolute woord ‘zondeval’ (een historisch moment dat daarna alles in een negatief daglicht zet). Er bestaat niet zoiets als ‘erfzonde’ en het is niet nodig om na het incident in de hof van Eden alles vanuit zonde te bezien. In de Bijbel is er vele malen sprake van ‘zondeval’, alleen heet het ‘ballingschap’. Adam en Eva gingen in ballingschap, maar Kaïn moest ook vluchten, de bewoners van Babel moesten weg van hun toren, Abraham vluchtte naar Egypte en Jakob naar Laban, Jozef werd als slaaf verkocht en de familie van Jakob moest door hongersnood weg, David moest vluchten voor Absalom, het noordelijke rijk viel voor Assyrië, Jeruzalem ging in ballingschap, Jezus ging de woestijn in en stierf aan het kruis. Uiteindelijk werd Jeruzalem in 70 na Christus vernietigd door de Romeinse legioenen.

De val zit dieper dan de appel.

Overal in de Bijbel is er sprake van herstel, exodus, verlossing, thuiskomst, genezing en nieuwe schepping. Mozes, Jesaja, Jeremia en Ezechiël spreken in allerlei verhalen en beelden over de verlossing uit de crisis. Dit is dus niet alleen aan het ‘einde der tijden’, maar komt steeds opnieuw onze geschiedenis binnen.

Ook vandaag.

Het bijbelse verhaal zit dus vol met verschillende variaties op de ‘val’ en variaties op ‘herstel’. Het zou echter te ver gaan om de Bijbel te zien als een boek vol verschillende voorbeelden van deze thema’s. Het is een boek met een climax, een kern.

De metafoor van de baboesjka laat zien dat het verhaal van de messias, het verhaal van Jezus en de komst van Gods rijk de climax is, de kern van

de baboesjka. Na de climax is de wereld vanuit Gods perspectief wel degelijk anders. De komst van Jezus is de kern van het verhaal, maar ook de unieke richtinggever. Jezus kiest uit vele verschillende mogelijke oplossingen een specifieke oplossing: dienen, liefhebben en zichzelf geven. Daarmee is Jezus niet alleen de crux in het verhaal, maar ook het voorbeeld. Als 'fundament' laat Hij zien hoe 'de rest van het gebouw gebouwd moet worden'. Hoe Hij 'de muziek speelt' is bepalend voor 'de melodie en het thema van de rest van de uitvoering'.

Natuurlijk moet je goed onthouden *door wie en waarom* het verhaal van de Bijbel geschreven is. Het is geen verhaal uit de hemel. De Bijbel is geen woord van God alsof het door God aan ons *in boekvorm* is gegeven. Het *gebeuren* in de Bijbel, de omwentelingen, de roepingen zijn geen menselijke uitvinding alsof wij het vanaf beneden zouden hebben bedacht. Het is geen keuze van mensen maar uitverkiezing door God.

De gebeurtenissen, de roepingen, de omwentelingen zijn Gods woord aan ons. Hij roept en daarom noemen we de Bijbel 'Gods Woord'. Niet vanwege de letter, maar vanwege zijn *roepstem*. De letters, de boeken, de woorden met een kleine 'w' zijn van ons. Het zijn interpretaties, uitwerkingen en implementaties van het Woord dat we horen van God.

De Bijbel en dus het verhaal van de baboesjka laat zien waarom we bestaan, wat ons doel is, wie we zijn en waar we naar op weg zijn. Dit gebeurt in de Bijbel met vallen en opstaan en dus is de Bijbel zelf helemaal niet 'onfeilbaar' maar juist complex, rafelig, ruw, in beweging, vol interne discussie. Het is een bibliotheek vol verhalen en de cumulatieve herinnering van Gods volk. De Bijbel getuigt echter wel van Gods trouw en van zijn plan. Hij gaat door en vindt zijn weg te midden van feilbare mensen. Zou God meegaan in onze wens om de Bijbel tot een kloppend dogmatisch systeem of tot een absolute waarheid te maken? Misschien wil Hij ons laten weten dat *Hij zelf* waarheid is en dat we *Hem kunnen vertrouwen*. Daarom is het verhaal van de baboesjka niet simpel, maar wel eenvoudig: *volg God in zijn verhaal en vertrouw op Hem!*

Jij en ik zijn onderdeel van het verhaal van de baboesjka en van de Bijbel. We zitten tussen de 2^e en 1^e laag van het verhaal, na de climax, in dit boek in hoofdstuk zeven. De verleiding is groot om het verhaal 'fast forward' te zetten naar het laatste hoofdstuk. Toch is het onmogelijk om ons verhaal te snappen en onze plek in te nemen zonder kennis te hebben van de baboesjka als geheel. Daarom beginnen we gewoon bij het begin.

Maar je snapt al wel dat we niet meer in de 'van-buiten-naar-binnen'-beweging zitten. We leven na de climax van het verhaal en voor de afloop van het verhaal. We hoeven de geschiedenis van de Bijbel niet te herhalen en alles te kopiëren. De Bijbel is dan ook geen 'modelboek'. We kunnen onszelf de vraag stellen: waar zit ik in Gods verhaal en wat betekent dat voor mijn leven vandaag?

Daarom is dit een boek met een eenvoudige metafoor. Vier lagen van de baboesjka uitpakken en weer inpakken. Maar let op: het heeft grote consequenties voor je visie op de Bijbel, God, Israël, Jezus, de kerk en je eigen rol. De komende zes hoofdstukken zetten de verschillende lagen uiteen. Het zevende hoofdstuk over onze missie voor vandaag is een korte epiloog. De uitwerking daarvan voor ons leven van vandaag is te lezen in mijn eerdere boek, *Heerlijk eenvoudig*.

Op naar het eerste verhaal, de eerste, buitenste laag van de baboesjka.

{1}

Pop één:

*Goede schepping,
gebrokenheid & machten*

.

De Bijbel had op de volgende manier kunnen beginnen:

Aan de rivieren van Babel,
daar zaten wij treurend,
en dachten aan Sion.
In de wilgen van op de oever,
hingen wij onze lieren.

Daar durfden onze bewaker
te vragen om een lied,
daar vroegen onze beulen:
'Zing voor ons
een vrolijk lied uit Sion.'
Hoe kunnen wij zingen
een lied van de HEERE
op vreemde grond?'
(Psalm 137:1-4)

Het had gekund. Een groot deel van de Bijbel is tot stand gekomen in de tijd van de Babylonische ballingschap (rond en na het jaar 570 voor Christus). Stel je voor dat een kind daar aan zijn vader vraagt: 'Wie zijn we? Waarom zijn we hier? Waarom wordt dit ons aangedaan? Wanneer gaan we weer naar huis?' Wat zal die vader dan antwoorden? Misschien was het helemaal niet vreemd geweest voor de vader om te beginnen met zo'n klaaglied. Als wij vandaag vragen naar de zin van het leven of naar het waarom van het lijden, dan is het ook niet vreemd om te beginnen bij de moeilijkheden of zorgen waarmee je te kampen hebt. En toch is dit niet de start van het Joodse verhaal geworden. De Joodse vader leert dat het verhaal op een andere manier begint. Maar voor ons als latere lezers is het noodzakelijk om in de huid van een Joodse balling te kruipen. Je zit daar aan die rivier van Babel en je verhaal begint met een geweldige verbeelding:

In het begin schiep God de hemel en de aarde. (Genesis 1:1)

Een ongelooflijke kracht komt los als je mensen in hun situatie een beeld kan meegeven dat alles in een ander licht plaatst. Hier wordt gesproken over een God die niet alleen de hemel heeft gemaakt, maar ook een plaats om te wonen: de aarde, het land. Als de Joodse vader zijn kind iets wil vertellen, dan begint hij met: de God van de hemel heeft voor ons een plaats, erets: het land, de aarde. Het land was het beloofde land.

O ja. Maar waarom zitten we dan in zo'n dode en woeste plaats? Ons land, onze erets is juist vernietigd. Hoezo, een eigen plaats als we in ballingschap zijn? Heeft het zin om over God te praten als je midden in het lijden van deze realiteit zit? De vader gaat verder:

De aarde was nog woest en doods, en duisternis lag over de oervloed, maar Gods geest zweefde over het water. (Genesis 2:2)

God is aanwezig in het lijden van zijn mensen. Hij hoort hun vragen en geeft als antwoord: Ik zie het! Ik zie de woestheid, Ik zie de dood, Ik zie de duisternis. Ik ben een plan aan het bedenken om hier in te grijpen. Ik ben als een vogel die aan het broeden is. Straks wordt zichtbaar wat er gaat gebeuren. Dan wordt mijn plan 'geboren'.

God zei: 'Er moet licht komen,' en er was licht. (Genesis 1:3)

En daar begint het verhaal. Midden in onze duisternis is er opeens dat licht. Midden in de ziekte is er troost, midden in de oorlog ontwaar je tekenen van naastenliefde, midden in de eenzaamheid voel je opeens een arm om je heen.

God zag dat het licht goed was, en hij scheidde het licht van de duisternis; het licht noemde hij dag, de duisternis noemde hij nacht. Het werd avond en het werd morgen. De eerste dag. (Genesis 1:4)

De vader vertelt het verhaal aan zijn kind met in zijn achterhoofd de wetenschap dat ze als volk anders mogen zijn, niet als de duisternis rondom hen, maar als het licht dat goed is. Het is een verhaal om je mee te identificeren. Wij zijn dat volk dat leeft in het licht om licht voor de wereld te zijn. We zijn 'gescheiden' van de duisternis, we zijn Gods alternatief op woestheid, dood en duisternis.

De verhalen van Genesis 1 zijn niet bedoeld om te lezen als alternatief op een evolutietheorie. Het gaat helemaal niet om een verklaring van het bestaan van het leven in wetenschappelijke zin. Helaas vallen veel mensen van hun geloof als ze dit verhaal niet meer letterlijk kunnen opvatten. Helaas vinden sommige mensen het nodig dit verhaal met hand en tand te verdedigen tegen aanvallen van de boze wetenschappelijke buitenwereld. Een andere mogelijkheid is dit verhaal te bestempelen als 'slechts in figuurlijke betekenis', 'slechts symbolisch'. Ik geloof ook in de figuurlijke en symbolische betekenis, maar niet in het woord 'slechts'. Het is een enorme daad van nieuwe schepping. Duisternis wordt licht. Een wonder! Voor de ballingen was dit niet 'slechts' een symbolisch verhaal.

Het was HET verhaal.

Dit verhaal leidt ertoe dat er op de morgen van de eerste dag van de week vrouwen naar een graf gaan. Het was avond geweest en het werd morgen: de eerste dag. En bij dat graf was er geen dood meer maar leven, geen duisternis meer maar licht. Het verhaal van schepping staat niet alleen aan het begin, maar is ook de climax van ons verhaal: de opstanding van Jezus uit de dood, de eerste dag van de nieuwe schepping.

En dan het verhaal van de schepping van de mens. In Genesis 1 komen we al in beeld. God maakt op de eerste drie dagen scheiding tussen licht en donker, dag en nacht (1), tussen de watermassa boven en onder, atmosfeer en zee (2) en tussen zee en land (3). Het is alsof God eerst het toneel opbouwt door drie keer alles een plek te geven, door het te scheiden. De volgende drie dagen worden de toneelspelers gemaakt. De spelers op het

toneel worden tevens aangeduid als ‘heersers’ en soms als wezens die de werkelijkheid ‘vullen’ met hun aanwezigheid. Ze beheersen of vullen dat deel van de werkelijkheid. Eerst de zon als heerser over de dag en de maan en sterren als heersers over de nacht (4). De vogels mogen de atmosfeer vullen en de vissen de zee. God zegent ze en geeft ze de opdracht vruchtbaar te zijn en talrijk te worden (5).

En dan op de laatste dag worden de landdieren en de mens gemaakt (6). Alle soorten dieren. Maar opeens loopt daar een wezen rond dat ‘lijkt op God’.

Mens. Ish en Isha, man en vrouw.

Er wordt letterlijk gesproken over de mens als het beeld van God. Een icoon. In de oude culturen plaatsten de koningen beelden van zichzelf in het hele land en ook in de overwonnen gebieden. Overal waar het beeld van de koning was, daar was hij zelf. Daar was zijn macht, daar was zijn wil wet. De ballingen leven in een vreemd land waar overal beelden van Nebukadnessar staan, de Babylonische koning. Hun eigen land is overwonnen door deze koning en nu moeten zij knielen voor zijn beeld, zijn icoon.

Daarom is dit verhaal zo’n omkering, een geweldige bron van inspiratie: de wereld zien door Gods ogen. God maakt beelden van zichzelf, iconen, en plaatst ze midden in deze donkere wereld. Zij mogen talrijk worden, de aarde bevolken en haar onder hun gezag brengen. Daar waar zij zijn, daar is Hij. Daar waar hun gezag geldt, daar is zijn wil wet. De schepping van de (nieuwe) mens is de eerste aanwijzing voor de komst van Gods koninkrijk. Het is er al vanaf het begin.

God ziet dat zijn schepping ‘goed’ is. Op de zesde dag zegt God: het is ‘zeer goed’.

‘Het is volbracht!’

Nadat God zijn schepping had volbracht, rustte Hij. De zevende dag werd gezegend en heilig verklaard. Vergelijk dit met de woorden van Neo in *The Matrix; Revolution*, nadat hij de laatste vijand, agent Smith als virus, heeft verslagen door alle duisternis in zichzelf op te nemen. Neo sterft en de architect zegt: 'Het is volbracht.' Of Frodo die net met Sam ligt uit te hingen op een rots buiten Mount Doom nadat de ring in de afgrond is gevallen en Sauron, de heer van de duisternis, is verslagen. Frodo zegt: 'Het is volbracht.' Of anders Jezus die sterft aan het kruis op de zesde dag van de oude schepping. Hij draagt de duisternis van de macht van Rome om zijn volk te redden en zegt: 'Het is volbracht!'

Er staan in de Bijbel veel meer scheppingsverhalen. Psalm 8 is in dit kader ook niet onbelangrijk.

*Zie ik de hemel, het werk van uw vingers,
de maan en de sterren door u daar bevestigd,
wat is dan de sterveling dat u aan hem denkt,
het mensenkind dat u naar hem omziet?*

(Psalm 8:4-5)

De schrijver van deze psalm is diep onder de indruk van de sterrenhemel. Wat ben ik klein. Om daarna het verhaal over de mens op te pakken: hij is bijna goddelijk. De mens als God? Maar natuurlijk! Is dat ook niet hoe we de werkelijkheid ervaren? Er is die geweldige natuur, dat kunstwerk. Maar er is ook de mens als schepper en liefhebber!

Of je nu in God en de schepping gelooft of niet, of een beetje, je kent vast wel van die dagen dat je in een bos bent en het licht op een bepaalde manier door de bladeren valt. Het lijkt alsof jij de eerste bent die het verloren paradijs hebt ontdekt! Of die koude morgen dat je vanaf je fiets kijkt naar de wei, de knotwilgen, de koeien en de schapen, maar vooral naar de zilveren deken van de dauw waar het morgenlicht doorheen schijnt. Of die enorme vergezichten waardoor je wordt verrast als je de berg bent opgeklimmen. Je gaat zien dat de natuur iets betoverends heeft.

Het is dezelfde kracht van verwondering die je misschien kent van een geweldig concert, het liveoptreden van je favoriete band, de onthulling van een schilderij of standbeeld waar honderden uren aan is gewerkt. Het is de vervoering van een geweldige *page-turner* of een hoogwaardig stuk literatuur. Je gaat zien dat kunst en cultuur een uiting is van scheppend vermogen. Kunst en geloof liggen zeer dicht bij elkaar: pure creatie.

Maar misschien ervaren we het wel het beste door de liefde. De liefde bij de geboorte van je kind. Hoe kan het dat je hart opeens weer twee keer zo groot wordt? Hoe kan er opeens zo veel liefde zijn voor een nieuw mens? En tegelijk zo veel zorg. Of, hoe kan er door een kleine aanraking opeens verliefdheid ontstaan? Het is alsof er vonken overspringen tussen jou en de persoon die je mooi of lief vindt. Verliefdheid kleurt de werkelijkheid opeens met duizenden nieuwe kleuren. We weten wat liefde is en er ontstaat iets nieuws! Pure schepping.

Deze ervaring is de ervaring van de schrijvers van de Bijbel. We zijn geen andere mensen, we leven hooguit in een andere tijd. De schrijvers van de Bijbel laten ons eerst kennismaken met de scheppende God. De wereld wordt ervaren als een geweldige zonsopgang, een vergezicht, een wereld vol mogelijkheden en rijkdom. Een wereld die we verder mogen scheppen, vol kunst, cultuur en creativiteit. Maar vooral een wereld vol liefde, zorg, verliefdheid, seksualiteit, voortplanting, geboorte, zorg en nieuw leven. De wereld zoals wij hem ervaren wordt door de schrijver in de handen van God gelegd, de liefhebbende, creatieve kunstenaar.

Het scheppingsverhaal is niet alleen een verhaal van Joodse ballingen die verlangen naar hun thuiskomst uit de ballingschap. Het is ook een universeel verhaal van scheppingskracht, creativiteit, kunst, verwondering over de natuur. Het is een verhaal over de rijkdom van het leven, de mogelijkheid om door te gaan met scheppen. Het is een verhaal over overvloed in de natuur en overvloed in liefde. God is een rijke God die in overvloed geeft. Het is dus een verhaal over onze hele werkelijkheid.

En tegelijk is het niet alleen een oerverhaal. Het gaat niet alleen over 'het Begin'. De eerste pop van de baboesjka laat zien dat we altijd verbonden blijven met dit scheppende verhaal. Schepping stopt niet met het begin van Genesis. Het gaat door. God blijft scheppen en wij scheppen mee. God blijft nieuwe dingen doen in de geschiedenis van het volk Israël. De zegen voor Adam gaat over op Abraham; hij mag het aan hem beloofde land vullen met zijn nakomelingen. Dat scheppen doet God bij de opstanding van Jezus, de climax van het verhaal, en doet Hij aan het 'einde' van de geschiedenis: de nieuwe schepping.

De eerste baboesjka, het grote verhaal, blijft steeds in beeld. Geloven gaat dus over alles. Over de wereld, de natuur, het lichaam, seksualiteit, liefde, cultuur, kunst, werk, school, politiek, het klimaat, de economie. God schiep dit alles, Hij (en wij) scheppen dit alles door en we verwachten de herschepping van dit alles.

Alles is geloof. Geloof in alles.

Ik speel met mijn eigen zoon regelmatig simulatiespelletjes op de computer. Vaak zijn het spelletjes waarin het gaat om het bouwen van een stad of een cultuur. Om het spel te leren zit er in elk spel een zogenaamde *sandbox*-modus.

De Zandbak.

De Zandbak is een situatie waarin de nieuwe speler eerst rustig kan bouwen aan zijn stadje, met onuitputtelijke resources, zonder vijanden en zonder countdown. De Zandbak is bestemd voor de kinderen die zich nog niet bewust zijn van de boze buitenwereld. Het is de veilige ruimte waar moeder met een boek op het bankje zit. Het is de plaats voor de eerste creatieve uitspattingen waarbij het nog niet gaat om efficiency. Er zijn geen doelstellingen, geen toetsweken of eindexamens. Het kind kan niet blijven zitten of ontslagen worden en zal niet als een slaaf hoeven presteren. Het is een kind dat mag spelen in de Zandbak.

Maar de Zandbak is niet het hele verhaal, toch?

Zelfs mijn zoon wil nu al het ‘echte’ spel spelen, met vijanden en doelstellingen. Hij wil het spel kunnen winnen, maar merkt ook dat hij kan ‘verliezen’. En dat doet al een beetje pijn.

In de echte wereld komt het kind er snel achter dat de Zandbak niet voor altijd duurt. Het leven komt in al zijn heftigheid op ons af. Sommige kinderen hebben niet eens een Zandbak gehad. Zij hebben nooit zonder angst kunnen spelen. Sommige kinderen zijn niet eens kind geweest. Was er maar een Zandbak.

Het bijbelverhaal helpt ons ook al snel uit de droom. Na nog geen drie pagina’s zit je midden in de realiteit van het leven.

Er is geen Zandbak meer.

In Genesis 3 staat een verhaal dat traditioneel bekend staat als ‘de zondeval’. De tuin, de hof van Eden, was aan de mens gegeven om te bewerken en te beheren. In de tuin kreeg de mens een gebod: ‘Je mag van alle bomen in de tuin overvloedig eten, maar van de boom van kennis van goed en kwaad mag je niet eten, want op de dag dat je daarvan eet, zul je sterven.’ Het verhaal dat volgt is bekend: de slang verleidt Eva, Adam en Eva eten beiden van de verboden vrucht. Hun ogen gaan open, ze schamen zich voor hun naaktheid en verstoppen zich voor God. Nadat de aap uit de mouw is gekomen moeten ze de hof van Eden verlaten. Ten oosten van Eden moet de mens gaan wonen, er worden engelen bij de toegang van de hof geplaatst om de weg naar de boom van het leven te bewaken.

In de traditie heeft dit verhaal de betekenis van het ontstaan van de ‘oerzonde’ gekregen. De mens is voor altijd in zonde gevallen en daar komt hij de rest van de bijbelse geschiedenis niet meer uit. We kennen ook de ‘erfzondeleer’. Het idee dat de hele mensheid vanaf dit moment door en door slecht is en moet wachten op de redding door Jezus. Als iemand het evangelie, het goede nieuws van de redding door Jezus, moet uitleggen,

wordt er meestal begonnen met dit slechte nieuws: je bent door 'erfzonde' verbonden aan de val van Adam. Vervolgens gaat men van de zondeval van Adam direct door naar Jezus en zijn dood aan het kruis.

Alsof het Oude Testament maar drie pagina's kent.

Waar zou de rest over gaan?

Het is opzienbarend dat Adam of zijn 'zondeval' nooit meer wordt genoemd. Het hele Oude Testament zwijgt als het gaat om de vraag naar een 'oerzonde'. Je zou toch denken dat het Joodse volk met enige regelmaat met slechte herinneringen zou terugdenken aan dit verhaal. De Joodse feesten en liturgieën zitten vol met verhalen die de kern van het probleem beschrijven en bezingen. Keer op keer herinneren de Joodse feesten de mensen aan het 'oerprobleem'. Maar het oerprobleem is niet de 'zondeval', maar de 'ballingschap' als gevolg van ontrouw, zonde, onrecht of de kracht van machten om Israël heen. Men leest de Bijbel vanbinnen uit: we zitten in een problematische situatie, in een drama: de ballingschap.

Het drama bestaat uit enkele ingrediënten, enkele vaste onderdelen:

1. Leven in het land onder Gods overvloedige zegen:
God geeft, scheidt, bevrijdt.
2. Het antwoord van de mens: leven en zegen als ze zich houden aan het ontvangen gebod, of dood en vloek bij overtreding.
3. Ballingschap: weg uit het land na overtreding van het gebod.

Dit is het drama dat zich voltrekt binnen het volk Israël zelf. Het Oude Testament is een lang verhaal met bovenstaande elementen erin. God bevrijdt Israël uit slavernij, Hij scheidt voor hen de mogelijkheid om te wonen in het beloofde land onder zijn overvloedige zegen. Het verhaal begint dus met Gods ingrijpen, zijn bevrijding, zijn gift van genade. Als antwoord mag de mens zich houden aan de wet, het gebod. Mozes houdt

ze de consequenties van het gebod voor: zegen en vloek, leven en dood. Een groot deel van het Oude Testament is het drama van de ballingschap. Hoe Israël de geboden overtreedt, hoe het volk weg moet uit het beloofde land, naar het oosten – oostelijk van de hof – weg van de overvloedige zegen van God, weg van de ‘boom des levens’.

Het drama in Genesis 3 bevat dezelfde elementen: God scheidt te midden van de chaos een nieuwe wereld. In alle overvloed mag de mens leven in de tuin en eten van alle vruchten. Ook de mens krijgt een gebod en hoort de consequenties: zegen en vloek, dood en leven. En ook deze mens moet weg uit de tuin, naar het oosten. En de weg naar de boom des levens wordt afgesloten.

Adam en Eva moeten in ballingschap.

Ten oosten van Eden.

Geen zondeval.

Ballingschap.

Het verhaal van ballingschap blijft zich herhalen en lijkt steeds grotere consequenties te hebben. Allereerst is er de broedermoord van Kaïn op Abel (Genesis 4:1-16). Kaïn is een landbouwer, Abel een schaapherder. Kaïn offert vrucht van de grond, Abel een van zijn beste schapen. God slaat geen acht op het offer van Kaïn, maar ziet genadig neer op het offer van Abel. Daarna begint het drama. Kaïn wordt jaloers en slaat Abel dood. Daarna wordt hij *vervloekt en verbannen van de grond*. (Willibrordvertaling 1995) Hij moet weg uit de nabijheid van de HEER en gaat wonen in het land Nod – *ten oosten van Eden*.

Kaïn moet in ballingschap.

Ten oosten van Eden.

Het drama gaat door tot en met hoofdstuk 11 van Genesis. Lamech wordt wraakzuchtiger dan Kaïn. (Genesis 4:23-24) De mensen worden *befaaemde geweldenaars* genoemd. (Genesis 6:4, Willibrordvertaling 1995) *Alle mensen op aarde waren slecht: alles wat ze uitdachten was steeds even slecht.* (Genesis 6:5) God had zelfs spijt dat Hij de mens gemaakt had (Genesis 6:7).

Het drama loopt uit op totale vernietiging van de aarde en de mensheid: het verhaal van Noach. Dit oeroude Babylonische verhaal wordt door de Joodse bijbelschrijvers zo gebruikt dat het uitloopt op een nieuw soort scheppingsverhaal: Noach en zijn familie krijgen ongeveer dezelfde beloften als Adam en Eva in de hof van Eden. Het is dus een verhaal van vernietiging en herschepping. Maar het is ook duidelijk dat deze korte episode in de Bijbel niet de totaaloplossing is voor het probleem van het kwaad. God lijkt te zeggen: de vernietiging van de aarde en de mensheid is niet de oplossing. Het is niet het alternatief. De mensen vervallen in dezelfde fouten.

Vernietiging? *Been there ... done that ...*

Het verhaal van Noach loopt uit op het verhaal van de 'Toren van Babel'. Uiteindelijk proberen de mensen hun ballingschap op te lossen. Ze gaan zelf weg uit het oosten (Genesis 11:2) en bouwen een stad met een enorme toren. De toren is waarschijnlijk een Babylonische Sigurath, een piramide met daarop een trap. Bovenop was een offerplaats waar men geloofde dat de hemel de aarde raakte. De stad en de toren staan symbool voor de arrogantie van menselijke macht. *Alles wat ze verder nog van plan zijn, ligt nu binnen hun bereik.* (Genesis 11:6) God verstrooit de taal en omdat niemand elkaar meer verstaat moeten de mensen zich alsnog over de hele wereld verspreiden: vloek en ballingschap.

De verhalen worden ook steeds heftiger. De verzamelaars Adam en Eva schamen zich en verstoppen zich voor God, de landbouwer Kaïn slaat de nomade Abel dood en wordt een stedenbouwer. De stedenbouwers vervallen tot wraak, arrogantie en imperiale macht. Het drama gaat van tuin

tot imperium. De zonden worden ook heftiger en grootschaliger naarmate de macht van de mens toeneemt.

Toch blijft God steeds genadig. Hij geeft Adam en Eva kleding, Kaïn bescherming, begint opnieuw met Noach en begint ook na de verstrooiing van Babel opnieuw. Na elke ballingschap is er weer een verhaal van thuiskomst. De vier dramatische verhalen uit het begin van de Bijbel zijn een inleiding op het grote verhaal dat daarna nog moet beginnen.

Misschien herken je deze dramatische verhalen ook uit je eigen leven of is er herkenning als je naar het journaal kijkt of de krant leest. De schaamte voor je eigen falen, het gevoel van minderwaardigheid, de ruzie met iemand van wie je ooit veel hebt gehouden. De problemen in de wereld, de tsunami, aardbevingen en oorlogen. De arrogantie van slavernij en mensenhandel, prostitutie en misbruik. De drama's als gevolg van het imperium van politiek en economie, maar ook de kleine berichten in de krant ... het kind dat is omgekomen, de grote kleine drama's in jouw en mijn leven, het staan aan een graf en lezen van de overlijdensberichten.

In de Bijbel gaat het verhaal van verlies, dood en lijden ook door. Zowel in het klein als in het groot. De verhalen van Adam, Kaïn, Noach en Babel gaan door in de verhalen van Egypte, Aram, Assyrië, Babylonië, Perzië, Griekenland en uiteindelijk Rome. Het lijkt alsof het met de verstrooiing bij de toren van Babel afgelopen is met de macht, maar niets is minder waar.

The Empire strikes back!

En daarmee gaat ook het verhaal van slavernij, verlies, dood en onrecht door. Het drama, de crisis, is de achtergrond van de hele Bijbel tot aan de laatste pagina. Zonder deze crisis kunnen we de Bijbel niet eens begrijpen. Het lijkt wel de natuurlijke habitat voor het boek en zijn boodschap. Als er dan sprake is van 'goed nieuws' of 'evangelie' dan is dat goed nieuws in dit drama, in deze crisis. Het is goed nieuws voor een volk en

een mensheid in ballingschap.

Als er in de Bijbel opnieuw sprake is van bevrijding, exodus, het einde van de ballingschap, herschepping, wedergeboorte, vergeving, herstel, uitdrijving, genezing, thuiskomst en opstanding uit de dood, dan zijn dat allemaal woorden en daden die laten zien hoe God genadig omziet naar zijn schepping.

In de volgende hoofdstukken gaan we dieper de baboesjka in. Hoe zal God omgaan met het bovenstaande probleem? De Joodse schrijvers vragen zich niet steeds af waar het kwaad vandaan komt, maar wat de oplossing is. Er wordt niet steeds gepraat over de 'oerzonde' maar over een God die gaat roepen, bevrijden en geven.

Het verhaal van de baboesjka gaat verder met het tweede poppetje:

Gods antwoord.

Gods oplossing.

{2}

Pop twee:
Gods alternatief:
het uitverkoren
volk

.

Wat is Gods antwoord op het probleem van het kwaad?

Een universele vraag: als er een God is die een goede wereld heeft gemaakt, waarom bevinden we ons dan in een gebroken wereld vol onrecht, dood, oorlog en gewelddadige machten? Is God te ver weg? Woont Hij bij Saturnus rechtsaf en dan een heel eind rechtdoor? Houdt Hij zich niet meer bezig met de wereld? Dit was het idee van de oude epicuristen, een soort 'deïsme'. Het geloof in een verre, afstandelijke god. Wil Hij er niets aan doen?

Of gaat God volledig op in deze wereld? Is Hij een soort energie in alles? Is Hij één met de mooie schepping, maar ook één met het kwaad? Kan Hij er niets aan doen en moeten we ons in het lot schikken? Dit was het idee van de oude stoïcijnen, een soort 'pantheïsme'.

Het Joodse verhaal van het begin van de Bijbel is niet de vraag naar het ontstaan van het kwaad. Het roept de vraag op: wat is Gods antwoord op het probleem van het kwaad? Het is geen vraag van het hoofd, een intelligente zoektocht naar de juiste verklaring, maar een vraag van het hart: kunnen we God vertrouwen te midden van de ellende die we met z'n allen doormaken?

Als je verder gaat lezen in dit boek dan wil ik je uitdagen om deze houding meer en meer aan te nemen. Zoek niet te veel naar een kloppend systeem en zekerheid: vraag niet naar 'het ontstaan van iets' of naar 'heldere en eenduidige antwoorden'. Maar laat je verrassen door de wendingen die soms onverwacht of zelfs onnavolgbaar lijken. Vraag je af of je de God van dit verhaal wilt vertrouwen. Laat het verhaal over je heen komen in al zijn ruwheid en met al z'n rafelrandjes. De vraag zou eerder kunnen zijn: is God te vertrouwen? Of: kan ik Jezus volgen?

Terug naar de vraag: wat is Gods antwoord op het probleem van het kwaad?

Om maar meteen met de deur in huis te vallen:

Jezus is niet het antwoord.

Pardon? Niet het antwoord?

We zijn via evangelisatiemethoden, cursussen, preken en liedjes als 'Jesus is the answer for the world today' zo gewend aan de uitspraak: Jezus is het goede nieuws of het antwoord, dat we misschien schrikken als we horen dat Jezus het antwoord niet is. Natuurlijk neemt Jezus in het voorbeeld van de baboesjka een zeer belangrijke, zelfs cruciale plaats in. Het verhaal gaat nog twee lagen dieper. Maar daar zijn we nog niet. We kunnen Jezus niet begrijpen en we doen Hem geen recht als we nu al zouden overstappen op het Nieuwe Testament. We zouden de Bijbel ook geen recht doen en vooral Gods antwoord niet goed begrijpen.

Van groot belang voor onze plaats in het verhaal is: waarom is er een kerk en wat is haar missie? Dit heeft alles te maken met het antwoord op de vraag.

Wat is Gods antwoord op het probleem van het kwaad?

Uitverkiezing.

God kiest een volk.

God kiest een alternatief voor de mensheid: een volk waaraan Hij laat zien wie Hij is en wat Hij gaat doen aan het probleem van het kwaad. Uitverkiezing van een selecte groep. Een beweging van groot, de hele schepping, alle mensen, macrokosmos, de hele planeet, naar klein, een nieuwe schepping, een enkeling, een volk, microkosmos, een stukje land aan de Middellandse Zee. Een beweging van buiten naar binnen. Van de buitenste baboesjkapop naar een kleinere pop daar binnenin.

De bekende Britse theoloog N.T. Wright zegt het in zijn boek *The Challenge of Jesus* (1999) zo: 'Jesus geloofde dat God het probleem in zijn schepping zou adresseren en oplossen door Israël. Israël is niet zomaar een voor-beeld van een natie onder God. Israël was het instrument waarmee God de wereld zou redden.'

De tweede laag, de tweede pop in het verhaal van de baboesjka, is dus de uitverkiezing van het volk Israël. Twee zeer belangrijke lessen zijn tot nu toe te leren. De eerste les is het zicht op de schepping als geheel: geloof gaat over alles, over de hele wereld, de natuur, alle mensen, politiek, economie, seksualiteit, onderwijs, opvoeding, uitvindingen, cultuur, alles.

De tweede les is dat geloof zich daarna niet terugtrekt in een individu, zich niet terugtrekt uit de wereld, maar dat het doorgaat in een groep, een volk. Ook dit volk leeft in een land met alles erop en eraan. De focus blijft breed en kan niet worden teruggebracht tot het individu, de ziel of het hiernamaals.

De HEER zei tegen Abram [Abraham]: 'Trek weg uit je land, verlaat je familie, verlaat ook je naaste verwanten, en ga naar het land dat ik je zal wijzen. Ik zal je tot een groot volk maken, ik zal je zegenen, ik zal je aanzien geven, een bron van zegen zul je zijn. Ik zal zegenen wie jou zegenen, wie jou bespot, zal ik vervloeken. Alle volken op aarde zullen wensen gezegend te worden als jij.' (Genesis 12:1-3)

Geloof binnenstebuiten. Een geloof vanuit Abraham voor alle andere mensen.

God roept Abraham weg uit zijn land. Dit is niet zomaar een verhuisbericht, maar een beweging van imperium naar beloofde land. Abraham woont in Ur en later in Charan. Deze steden liggen in Mesopotamië, in het land van Babel. Daar zijn de grote beschavingen ontstaan. Het is ook het land waar het volk later in ballingschap zal gaan.

Babel ligt ten oosten van Eden.

Abraham moet het imperium van Babel verlaten en naar een alternatief land gaan. De rabbijnen zeggen het volgende: 'Als Adam het zou verpest, dan zou hij Abraham opnieuw roepen.' Of: 'Adam ging weg uit de hof van Eden. Abraham gaat weer terug naar de hof van Eden.' Het paradijs, de tuin van de Heer, wordt later in de Bijbel gelijkgesteld aan Jeruzalem (Jesaja 51:3) of aan het beloofde land vóór (Joël 2:3) en na de verwoesting van de ballingschap (Ezechiël 36:35).

Abraham is een herdersvorst, een nomade. Reeds in Charan is hij een 'bijwoner', een vreemdeling te midden van de stedelijke culturen. Hij is de voortzetting van Abel in het land van Kaïn. Alsof God Abel uit de dood laat opstaan en alsof de lijn van Abel doorgaat in tegenstelling tot de lijn van het imperium van Kaïn. Eenmaal in het beloofde land blijft hij in tenten wonen, als een soort vreemdeling. Zijn neefje Lot gaat wel naar Sodom en Gomorra, met alle gevolgen van dien. Als God Sodom en Gomorra wil vernietigen vanwege grote zonden, wil Hij dit Abraham niet onthouden. Dit doet God met een beroep op de belofte dat Abraham een zegen zal worden voor alle volkeren (Genesis 18:18). Het heeft als gevolg dat Abraham gaat bidden voor de stad. In dit gebed gaat hij bij God afdingen: van vijftig tot tien rechtvaardigen in de stad ... Dit getal tien is tot de dag van vandaag belangrijk: het is de 'minjan', het minimumaantal volwassen Joodse mannen dat in een stad aanwezig moet zijn om een gebedsdienst te mogen beginnen. Het is het minimumaantal rechtvaardigen dat nodig is om de stad tot zegen te kunnen zijn. Een goed voorbeeld van een alternatieve gemeenschap te midden van de rest van de wereld.

De roeping van Abraham om uit het imperium weg te gaan is stap één. Het is nog een heel ander verhaal om dit ook vol te houden. Dit is dan ook een derde les voor iedere gelovige. Kijk naar Abraham: vertrouwen is iets wat moet groeien.

Geloof richt zich op de hele werkelijkheid (les 1), het gaat door in een alternatieve gemeenschap (les 2) en het bestaat uit het groeien van vertrouwen (les 3). Abraham moet naar het beloofde land gaan, ook al is dat bezet door andere volken.

Maar er is nog een veel groter probleem: Abraham zou vader van een groot volk worden, maar zijn vrouw Sarai is onvruchtbaar. Haar schoot is gestorven, haar leeftijd te hoog. Abraham moet leren vertrouwen op God, vertrouwen dat Hij nieuw leven kan scheppen te midden van de dood. Opnieuw gaat het over Gods nieuwe scheppingskracht (baboeskpop 1). Abraham wordt uiteindelijk het voorbeeld voor alle gelovigen vanwege zijn vertrouwen op God. Toch is Abraham kritisch naar God wat betreft deze belofte: *...daarom zal een van mijn dienaren mijn erfgenaam worden.* (Genesis 15:3) Ook liegt hij over Sarai om zijn eigen hachje te redden: *Als de Egyptenaren je zien, zullen ze denken: Dat is zijn vrouw, en dan zullen ze jou in leven laten, maar mij zullen ze doden.* (Genesis 12:12) Hij vraagt bevestiging omdat hij twijfelt: *'HEER, mijn God,' antwoordde Abram, 'hoe kan ik er zeker van zijn dat ik het [land] in bezit zal krijgen?'* (Genesis 15:8) Hij gaat in op Sarai's voorstel om een kind bij de slavin Hagar te verwekken (Genesis 16:2) en uiteindelijk na vele jaren moet hij zelfs lachen om de beloften van God en stelt hij plan B voor. (Genesis 17:17-18)

Abraham als voorbeeld van vertrouwen?

En toch is het zo. Abraham mag er jaren over doen om te leren vertrouwen op God. Het geloof is niet het aannemen van een stel 'waarheden' of het ondertekenen van een formulier. Het is midden in de weerbarstigheid leren te vertrouwen, met vallen en opstaan, mislukken en bedriegen, twijfelen en vragen.

De oplossing van God: een alternatief volk begint bij een mens vol vragen die mag leren te vertrouwen. En dat is iets anders dan de systemen van controle van het imperium. Niet vertrouwen op macht, economie, logica of beheersing. In het alternatieve land moet je leren deze zekerheden los te laten om vertrouwen te vinden.

Dit proces van vertrouwen gaat door in de vervolgverhalen. Ook Rebekka en Rachel zijn onvruchtbaar. De erfkwesatie is hierdoor zeer ingewikkeld: niet de eerstgeborene krijgt de zegen en de erfenis, maar de tweede,

het kind van de belofte of het kind van de geliefde.

Niet Ismaël, maar Isaak,
niet Esau, maar Jakob.

Niet Ruben,
niet Simeon,
niet Levi,
niet Juda,
niet Dan,
niet Naftali,
niet Gad,
niet Aser,
niet Issachar,
niet Zebulon,

maar Jozef wordt de erfgenaam en later de verlosser van zijn volk. Maar niet zonder slag of stoot. Jozef wordt in de put gegooid en als slaaf verkocht naar Egypte. Daar keert God zijn lot en brengt hij uiteindelijk verlossing door via het uitleggen van Farao's dromen onderkoning te worden.

Ook Jozef gaat in ballingschap.

Dit vertrouwen wordt echter nog veel meer op de proef gesteld. Het volk van Jakob blijft in Egypte wonen en wordt na honderden jaren zelf tot slaaf gemaakt door een Farao die Jozef niet meer gekend heeft. Israël wordt een slavenvolk. Opnieuw in de macht van het imperium, in dit geval Egypte. In het bijbelboek Genesis presenteert God zijn oplossing maar het lijkt in Exodus te beginnen met een anticlimax: een volk in slavernij.

Terug bij af. Opnieuw in ballingschap.

De leider van het imperium, de Farao, maakt koele militaire berekeningen: het volk Israël is groot geworden en komt uit Mesopotamië, de gezworen vijand van de Egyptenaren. Als Egypte in oorlog komt, zouden de Israëlieten zich bij de vijand kunnen aansluiten. Daarom worden ze tot slaaf gemaakt, worden ze afgebeeld en uiteindelijk worden zelfs hun kinderen vermoord.

Het volk schreeuwt om hulp. Het dringt door tot God en Hij is met hen begaan. (Exodus 2:23-25)

De verhalen daarna zijn gemakkelijk te onthouden:

10 plagen

10 geboden

10x bevrijding

10x formatie

God laat Mozes ontsnappen aan de dood doordat hij in een mini-ark in het water drijft. Hij wordt gevonden door de dochter van de Farao en groeit op als Egyptische prins. Omdat hij een slavendrijver doodslaat moet hij in ballingschap naar de Sinaiwoestijn waar God aan hem verschijnt. Mozes moet het volk gaan verlossen door Gods kracht.

En zo gebeurt het: tien plagen komen over Egypte. Tussen de negende en de tiende plaag vierden de Israëlieten een bijzonder feest: Pesach, het bevrijdingsfeest, het laatste avondmaal. De mensen moeten een lam slachten en het bloed aan de deurposten smeren. Het lam moet in zijn geheel worden gebraden, brood mag niet gezuurd zijn en alles moet met reiskleuren aan en de staf in de hand gegeten worden. Het hele feest symboliseert het vertrek uit slavernij, het einde van de ballingschap. Een feest als Pesach is bedoeld om te vieren in situaties dat er een nieuwe ballingschap is of een nieuwe Farao. Het is niet alleen een historische gebeurtenis, maar ook een liturgisch voorschrift. Ze moeten dit keer op keer herhalen en het zich herinneren. Dit moment wordt aangewezen als het begin van het

nieuwe jaar. Hier wordt er gesproken van een nieuw begin, een nieuwe schepping.

Dan gaat de weg door de Rietzee en de woestijn. De woestijn staat opnieuw symbool voor ballingschap. Daar, in ballingschap, vormt God zijn volk.

In de woestijn ontvangen de Israëlieten de tien geboden. Nu ze vrij zijn moeten ze de vrijheid beantwoorden door de wet te houden. Dit zorgt ervoor dat ze niet opnieuw slaaf worden. De bedoeling van de wet is om ze op te voeden tot vrije mensen. Het heeft ook iets van een belofte: *'Ik ben de HEER, uw God, die u uit Egypte, uit de slavernij, heeft bevrijd. Vereer naast mij geen andere goden.'* (Exodus 20:2-3)

De wet is nooit een moralistische aangelegenheid (in de zin van: elkaar via de wet de maat nemen, elkaar veroordelen). Het is het goede leven in het beloofde land. Het helpt je om elkaar tot zegen te zijn. Het helpt om gerechtigheid te tonen. Veel wetten zijn pure genade: ze laten zien hoe het goede leven kan zijn.

De wet is ook geen werkgerechtigheid (in de zin van: de wet houden om via goede werken bij God te komen, je eigen heil verdienen). Nergens in het jodendom is daar sprake van. Ed Sanders (*Paul and Palestinian Judaism*, 1977) heeft aangetoond dat er tot de tijd van Jezus niet zoiets als werkgerechtigheid bestond. Het is een latere uitvinding in de strijd tussen Augustinus en de Britse monnik Pelagius. Maar dan zitten we al achttien eeuwen na Mozes en de wetgeving op de Sinai.

In Deuteronomium wordt er teruggekeken op de opvoeding van het volk. Wat is het effect van de wet?

Zoals de HEER, mijn God, mij heeft opgedragen, leer ik u wetten en regels waarnaar u moet handelen in het land dat u in bezit zult nemen. Leefze strikt na, dan toont u wijsheid en inzicht. Alle volken die dat zien en van deze wetten horen, zullen zeggen: 'Wat is dat grote volk wijs en verstandig!' Want welk volk, hoe groot ook, heeft go-

den zo dichtbij als wij de HEER, onze God, telkens als wij hem om hulp roepen?
(Deuteronomium 4:5-7)

Als je mijn woorden ter harte neemt en je aan het verbond met mij houdt, zul je een kostbaar bezit voor mij zijn, kostbaarder dan alle andere volken – want de hele aarde behoort mij toe. Een koninkrijk van priesters zul je zijn, een heilig volk. (Exodus 19:5-6) Dit gedrag, zoals het helpen van kwetsbare mensen, was geen optie voor het volk. Het was het kopiëren van Gods wezen: wees heilig want Ik ben heilig.

De wet heeft tot gevolg dat Israël kan zijn waartoe ze is geroepen. Tot zegen van alle volken. Om de volken jaloers te maken op haar gerechtigheid. Een soort etalage van Gods goedheid. Een licht voor alle volken. De wet is een uitwerking van de roeping van Abraham: zegen voor de volken. Of zoals de profeet Jesaja het later zegt:

In gerechtigheid heb ik, de HEER, jou geroepen. Ik zal je bij de hand nemen en je behoeden, ik neem je in dienst voor mijn verbond met de mensen en maak je tot een licht voor alle volken... (Jesaja 42:6)

In het beloofde land zijn er enkele mooie voorbeelden te noemen. Het verhaal van Ruth beschrijft hoe een jong, kwetsbaar meisje – weduwe, allochtoon en economische migrant – door de rechtvaardige wetten van God en de uitwerking daarvan door Boaz tot bloei komt. Ze mag graan verzamelen dat Boaz laat staan of zelfs laat vallen. Dit was ook voor de vreemdeling. (Leviticus 19:9) Ze krijgt als vreemdeling dezelfde rechten als de Israëlieten (Leviticus 19:34) en ze komt uiteindelijk zelfs voor het huwelijk in aanmerking omdat Boaz de lossen is van haar schoonfamilie. (Leviticus 25:25, Numeri 36)

Koning David maakt Jeruzalem tot hoofdstad en laat daar ook de tent van God, de tabernakel, komen. De latere tempel wordt het centrum van de eredienst, de plek waar hemel en aarde elkaar raken. Er worden liederen geschreven over de verhouding tussen God en de volken. Psalm 117 is

in zijn geheel te noemen: *Loof de HEER, alle volken, prijs hem, alle naties: zijn liefde voor ons is overstelpend, eeuwig duurt de trouw van de HEER. Halleluja!*

Overstelpend.

Het verhaal van de koningin van Seba is natuurlijk ook een klassieker. Ze trekt uit het verre Seba naar Israël omdat ze heeft gehoord van koning Salomo en zijn wijsheid. Eenmaal aangekomen is ze zo diep onder de indruk dat ze zegt nog niet eens de helft te hebben gehoord: *Geprezen zij de HEER, uw God, die zo veel behagen in u schept dat hij u op de troon van Israël heeft gezet. Zijn liefde voor Israël is zo grenzeloos dat hij u als koning heeft aangesteld om recht en gerechtigheid te handhaven.* (1 Koningen 10:9)

Grenzeloze en eeuwigdurende liefde.

Een paar verzen later gaat het mis. Niet dat Abraham, Mozes en David lieverdjes waren, maar het verhaal van Salomo betekent het begin van het einde. Na het bezoek van de koningin van Seba staat er: *Koning Salomo ontving jaarlijks zeshonderdzesenzestig talent goud...* (1 Koningen 10:14). In de Bijbel is 666 een verdacht getal, nietwaar?

Door zijn wijsheid komen er allerlei koningen naar Jeruzalem en krijgt hij enorme geschenken. Hij koopt paarden en wagens (imperiale gevechts-eenheden), laat vestingsteden bouwen en houdt er veel slaven op na. (!) Hij trouwt met veel buitenlandse vrouwen. Op zich was het al verboden te trouwen met één buitenlandse vrouw vanwege het gevaar van afgoderij, maar Salomo trouwt zevenhonderd hoofdvrouwen en driehonderd bijvrouwen. En deze vrouwen maken hem ontrouw.

Hoe weet je nog wat trouw aan één God is als je duizend vrouwen hebt ...

GODS ALTERNATIEF: HET UITVERKOREN VOLK

De tweede baboesjka, Gods alternatieve volk, komt zelf in crisis. Hoewel het volk is geroepen tot licht voor de volken, gaat het de afgoderij, het onrecht, de slavernij en de imperiale gewoonten van de volken kopiëren. Grote delen van het volk en vooral de koningen worden ontrouw aan de wet van God en dus wacht er de ultieme straf:

Ballingschap.

{3}

Pop drie:

*Volk in ballingschap
en verlangen naar*

Gods rijk

.

Het verhaal van de baboesjka gaat nog verder naar binnen. Wat als het met het alternatief, Gods volk, ook niet goed gaat? Op een gegeven moment, in 570 voor Christus, wordt Jeruzalem ingenomen en vernietigd door Nebukadnessar, de koning van Babylonië. Deze gebeurtenis is voor het Joodse volk zeer traumatisch. Dat is vanuit menselijk oogpunt al zeer goed te begrijpen: de allesvernietigende oorlog maakt een einde aan veel mensenlevens. Mannen, vrouwen, kinderen en ouderen. Een drama.

Maar uit 'theologisch' oogpunt is er voor het Joodse volk ook een drama: hoe kan God zijn volk dat Hij zo innig liefheeft in de steek laten? Hoe kan het dat wij, zijn oplossing voor het probleem van het kwaad, nu zelf onderdeel worden van het kwaad? Heeft het kwaad dan gewonnen? Hoe zit het met de missie van God zelf? Is God de verliezer of kan Hij de afgoden niet aan? Waarom heersen de afgoden en het onrecht in ons land?

De Babylonische ballingschap duurt ongeveer zeventig jaar. Daarna worden de Joodse ballingen vrijgelaten; een deel keert terug, anderen blijven in Perzië. En ze blijven onder de macht van andere volken. De Perzen, Grieken en Romeinen zijn om de beurt de baas in het land. Vaak gaat dit samen met onrecht, afgoderij en slavernij. De muren van de stad en de tempel worden wel herbouwd, maar het is nooit meer als voorheen. De grandeur is verdwenen, evenals de aanwezigheid van God zelf.

Daarover gaat de derde baboesjka: het volk is in ballingschap, ook na die zeventig jaar. Het is zelf in crisis. Het volk dat de oplossing was heeft zelf een oplossing nodig.

Eerst nemen we het ontstaan van de crisis onder de loep om vervolgens te kijken naar de mogelijke oplossingen.

Er zijn verschillende mogelijke oorzaken voor de crisis die leidt tot ballingschap. Ten eerste is de crisis te verklaren door de imperiale aspiratie van Israël zelf. De koningen worden te machtig. Ten tweede is het simpelweg de te grote macht van de landen om Israël heen. Israël is slachtoffer.

Ten derde kan de ballingschap een straf zijn voor de zonden van Israël. Ten vierde is het mogelijk om er geen zinnig woord over te zeggen. Je moet het aanvaarden. En ten vijfde is het mogelijk dat God een nieuwe weg wijst door het lijden heen. De zin van de ballingschap zelf.

Verklaring 1: de koningen

Wanneer u in het land gekomen bent dat de HEER, uw God, u zal geven en u het in bezit hebt genomen en er woont, zegt u misschien: 'Laten we een koning aanstellen, net zoals de volken om ons heen.' Dat is geoorloofd... Hij mag geen paarden gaan houden, want hij zou zijn volksgenoten naar Egypte kunnen terugsturen om voor de uitbreiding van zijn stallen te zorgen... Evenmin is het de koning toegestaan er veel vrouwen op na te houden, want dat zou hem tot afgodendienst kunnen verleiden. En verder mag hij ook geen zilver of goud ophopen ... moet hij een afschrift van dit wetboek maken ... en erin lezen zolang hij leeft... Dan zal hij zich niet inbeelden dat hij meer is dan de anderen en in enig opzicht boven de wet staat, en zal zijn koningschap over Israël bestendig worden en op zijn zonen overgaan. (Deuteronomium 17:14-20)

Goede kans dat dit gedeelte uit de Thora speciaal voor koning Salomo is geschreven. Nooit meer een Salomo! Hij deed alles wat niet de bedoeling was en daarom was zijn koningschap niet bestendig.

De eerste koning, Saul, is ongehoorzaam en daardoor verliest hij zijn koningschap. De tweede koning, David, wordt wel gezien als voorbeeldig koning. Niet dat hij volmaakt is trouwens. Er kleeft enorm veel bloed aan zijn handen, hij is overspelig, verliest daardoor kinderen, twijfelt veel en bevraagt God in zijn psalmen. En toch is David een voorbeeld voor Israël. Er zou, volgens de belofte van God zelf, altijd een zoon van David op de troon zitten. Die belofte zien we later terugkomen!

Bij de derde koning, de zoon van David, begint de crisis. Hij gaat afgoden dienen door zijn vele vrouwen, haalt paarden en wagens uit Egypte, laat vestingsteden bouwen met grote hoeveelheden slaven. Een ex-slavenvolk dat slaven inzet? Er is in Jeruzalem op een gegeven moment zoveel zilver dat het zijn waarde verliest. Er wordt geen zilver meer ingevoerd.

Salomo laat vloten bouwen om goud uit verre landen te laten halen, 666 talenten goud. Salomo, de zoon van David, streeft naar een imperium. Precies dat waarvan Israël het alternatief moest zijn. Het hebben van een koning is om 'als de andere volken te zijn'.

Verklaring 2: de machten

Door de hele Bijbel heen spelen grote politieke spelers een hoofdrol. Egypte was de oervijand van Israël, het is het land dat het volk tot slaaf maakte. Naast wat we weten uit de exodusgeschiedenis is Egypte altijd een enorme factor geweest. Het hele kustgebied van Kanaän was Egyptisch gebied. Egypte beheerste de handelsroute naar Mesopotamië over de kustvlakte via Gaza naar Tyrus, Sidon en Damascus. Egypte voerde grote oorlogen in Syrië, dus er trokken duizenden legereenheden langs het kwetsbare volkje Israël.

Assyrië was de wrede heerser uit het huidige Noord-Irak. De steden Assur en Nineve beheersten de vruchtbare halve maan rond de 8^e en 7^e eeuw voor Christus. In de Bijbel werd het tienstammenrijk van Israël met als hoofdstad Samaria door de Assyriërs veroverd en de bewoners werden in ballingschap weggevoerd. (2 Koningen 17:22-23) De plaats van de weggevoerde Israëlieten werd ingenomen door ballingen uit Babel, Kuta, Awwa, Hamat en Sefarwaïm. (2 Koningen 17:24) Ze gingen wonen in Samaria. Deze volken (misschien vermengden ze zich met Joodse achterblijvers?) werden later 'Samaritanen' genoemd. Ook Jona en Nahum hebben Assyrië als achtergrond. De rechtvaardige koning Hizkia van Juda (het tweestammenrijk) hield stand tegen de Assyrische generaal Sanherib.

Babylonië was de vijand die een eind maakte aan het Assyrische rijk. Hizkia liet tijdens zijn leven zijn schatkamers zien aan de vertegenwoordigers van Babel, misschien als bondgenoten. Maar Babel nam de macht als grootste speler over en veroverde in 570 voor Christus Jeruzalem en liet de meeste mensen wegvoeren in ballingschap. De grote profeten Jesaja,

Jeremia en Ezechiël hebben de Babylonische ballingschap als centraal thema. In eerste instantie waren de machten een instrument in handen van God, maar in hun arrogantie keerden ze zich tegen Hem. God strafte ook Babel voor haar arrogantie. De ziener Daniël schrijft over de val van Nebukadnessar en het Babylonische rijk.

Perzië was in de Bijbel een betrekkelijk positieve factor. De Meden versloegen onder leiding van Darius de Babyloniërs en over koning Cyrus, de Perzische opvolger werd zelfs gezegd: *Dit is mijn herder* (Jesaja 44:28) en *Dit zegt de HEER tegen Cyrus, zijn gezalfde, die hij bij de rechterhand neemt...* (Jesaja 45:1). Aan Cyrus werd toegeschreven dat hij de ballingen toestemming gaf om Jeruzalem en de tempel te herbouwen (Ezra 1:1-4), het zogenaamde ‘decreet van Cyrus’. (2 Kronieken 36:22-23) Juda bleef echter een vazalstaatje binnen het Perzische imperium.

Griekenland viel onder leiding van Alexander de Grote in 334 voor Christus het Perzische rijk binnen en maakte met een lange veldtocht een einde aan hun rijk. Na zijn dood in 323 brak een tijd aan van oorlogen (de Diadochenoorlogen, van *diadochi* = opvolgers van Alexander) en moord-aanslagen. Uiteindelijk won Ptolemaeus het overwicht in Juda. Later werden de (Egyptisch-Griekse) Ptolemeërs verdreven door de nazaten van Seleucus, de Syrisch-Griekse Seleuciden. Vooral de Syrisch-Griekse Antiochus Epiphanes IV maakte het bont. Hij liet in 168 voor Christus een beeld van Zeus plaatsen in de tempel van Jeruzalem. Dit leidde tot de opstand van de Maccabeeën onder leiding van Mattatias en zijn zoon Judas Maccabeus. Het boek Daniël moet ook worden gelezen tegen de achtergrond van deze gebeurtenissen. Veel deuterocanonieke boeken zijn geschreven in de tijd waarin de Joodse opstandelingen streden voor hun eigen identiteit en godsdienst. De Seleuciden voerden een strikte hellenisering door. Daar is de overgevoeligheid voor de Joodse identiteit in de tijd van Jezus ook voor een deel door te verklaren. Men raakte diep in zichzelf gekeerd en er was in die tijd weinig aandacht voor de oorspronkelijke roeping om ‘licht voor de volken’ te zijn.

Rome maakte een einde aan de korte vrijheid van de Judeërs onder de Maccabeeën en de Hasmoneeën. In 63 voor Christus lijfde generaal Pompeus Juda in bij het Romeinse rijk onder de naam Judea. De Joodse onderdanen van Rome zochten onder zware belastingen en hadden geen politieke vrijheid. De Romeinen gaven de Judeërs voor een tijd godsdienstvrijheid, maar uiteindelijk liepen de spanningen zo hoog op dat er in 66 na Christus een oorlog volgde door opstand van Judea tegen Rome. Dit resulteerde in de totale vernietiging van Jeruzalem in 70 na Christus door de vier legioenen van Vespasianus en zijn zoon Titus. Rond 135 na Christus kwam Simon Bar Kochba nog een keer in opstand. Ook die opstand werd bloedig neergeslagen en Judea werd definitief ingelijfd bij de Romeinse provincie Syrië.

De rol van de machten is dus dubbelzinnig. De machten zijn de vijanden van God, maar soms ook een instrument om het zondige Israël te straffen. In een enkel geval zijn de machthebbers zelfs ‘messias’ zoals de Perzische koning Cyrus. Het is goed om deze dubbelzinnigheid vast te houden bij het lezen van de geschiedenis van Jezus en het Nieuwe Testament. Ook de Romeinen zijn instrument (zie de kruisdood van Jezus) en vijand tegelijk.

Verklaring 3: de zonden

De Thora eindigt met een aantal bepalingen van oorzaak en gevolg, zegen en vloek. (Deuteronomium 28) In de vloekbepalingen staat: *U zult zonen en dochters verwekken, maar ze niet zien opgroeien, want ze zullen in ballingschap worden weggevoerd.* (vers 41)

Daarna lezen we het volgende: *Zij hebben het verbond geschonden dat de HEER, de God van hun voorouders, met hen sloot toen hij hen wegleidde uit Egypte; ze zijn andere goden gaan vereren en hebben neergeknield voor goden die ze nog niet kenden en die de HEER niet voor hen had bestemd. Dat is de reden waarom de HEER in woede tegen dit land is uitgebarsten en alle vervloekingen die in dit boek beschreven*

staan over hen heeft uitgestort. Zo kwaad, zo woedend, zo razend was de HEER dat hij hen van hun eigen grond heeft gerukt en naar een ander land heeft weggeslingerd. Zover is het nu gekomen. (Deuteronomium 29:24-27)

Een andere verwijzing is het niet houden van de sabbatjaren: Zo ging in vervulling wat de HEER bij monde van Jeremia had voorgezegd. Zeventig jaar bleef het land braak liggen en had het rust, totdat alle niet in acht genomen sabbatsjaren vergoed waren. (2 Kronieken 36:21)

Ook de profeet Jesaja geeft in het beroemde hoofdstuk 40 de verbinding tussen ballingschap en de zonde van het volk:

Troost, troost mijn volk, zegt jullie God.
Spreek Jeruzalem moed in, maak haar bekend
dat haar slavendienst voorbij is, dat haar schuld is voldaan,
omdat zij een dubbele straf voor haar zonden
uit de hand van de HEER heeft ontvangen.

(Jesaja 40:1-2)

De oude Simeon wacht ten tijde van de geboorte van Jezus in de tempel van Jeruzalem op de 'vertroosting van Israël':

Er woonde toen in Jeruzalem een zekere Simeon. Hij was een rechtvaardig en vroom man, die uitzag naar de tijd dat God Israël vertroosting zou schenken, en de heilige Geest rustte op hem. Het was hem door de heilige Geest geopenbaard dat hij niet zou sterven voordat hij de messias van de Heer zou hebben gezien. Gedreven door de Geest kwam hij naar de tempel, en toen Jezus' ouders hun kind daar binnenbrachten om met hem te doen wat volgens de wet gebruikelijk is, nam hij het in zijn armen en loofde hij God met de woorden:

'Nu laat u, Heer, uw dienaar in vrede heengaan,
zoals u hebt beloofd.

Want met eigen ogen heb ik de redding gezien
die u bewerkt hebt ten overstaan van alle volken:
een licht dat geopenbaard wordt aan de heidenen
en dat tot eer strekt van Israël, uw volk.'

(Lucas 2:25-32)

Het zijn niet alleen geopolitieke zaken en wereldmachten die het lot van het volk bepalen. Het is het volk zelf en haar koningen. Ze doen onrecht, vereren afgoden en ontheiligen de tempel. De profeet Ezechiël vertelt het nog scherper. Niet alleen het volk gaat in ballingschap... God zelf ook! *De verschijning van de HEER steeg op vanuit de stad, en verplaatste zich naar de berg aan de oostkant. (Ezechiël 11:23)*

God gaat in ballingschap vanwege zonden van het volk.

Verklaring 4: de zinloosheid

Maar wat nou als er mensen zijn die niet gezondigd hebben? Moeten de goeden gestraft worden met de kwaden? Hoe werkt dat in een verhaal waar het niet gaat om een individu maar om een gemeenschap? Het mag uit de Bijbel duidelijk worden dat lang niet alle Joden afgoden vereerden of onrecht pleegden. Waarom is God niet trouw aan hen? Waarom moeten ook zij in ballingschap?

Ook dit is een universele vraag: waarom treft het kwaad goede mensen? Iedereen heeft er vrede mee als een zeer slecht mens komt te overlijden of liever nog: dat hij zijn straf ontvangt. De meeste mensen zullen tegen de doodstraf zijn, maar een massamoordenaar of dictator? Daar hebben we in onze onderbuik weinig medelijden mee.

Het is echter een groot probleem als er onschuldige mensen lijden. Of kinderen! Zij hebben immers niet besloten tot het kwaad van de volwassenaars. Toch? Lees het dramatische betoog van Psalm 44 vanaf vers 9:

God, wij loven u dag na dag,
uw naam zullen wij altijd prijzen.

Toch hebt u ons nu verstoten en vernederd:
u trok niet ten strijde met onze legers,
u deed ons wijken voor onze belagers,
onze haters roofden ons leeg.

U hebt ons als slachtvee uitgeleverd,
ons onder vreemde volken verstrooid,
u hebt uw volk van de hand gedaan,
veel bracht de verkoop u niet op.

U hebt ons het mikpunt van spot gemaakt,
onze naburen smaden en honen ons,
u hebt ons bij de volken belachelijk gemaakt,
ze schudden meewarig het hoofd.

Heel de dag moet ik mijn schande dragen,
het schaamrood bedekt mijn gezicht
als ik de vijand hoor spotten en sarren,
hem vol wraakzucht zie staan.

Dit is ons overkomen, maar wij zijn u niet vergeten,
uw verbond verloochenden wij niet,
ons hart keerde zich niet van u af,
onze voeten weken niet van uw pad.
Toch hebt u ons naar de jakhalzen verbannen
en ons met diepe duisternis bedekt.

Hadden wij de naam van onze God vergeten,
onze handen uitgestrekt naar een vreemde god,
zou God dit niet hebben ontdekt?
Hij kent de geheimen van ons hart.
Toch worden wij dag na dag om u gedood
en afgevoerd als schapen voor de slacht.

Word wakker, Heer, waarom slaapt u?
Ontwaak! Verstoot ons niet voor eeuwig.
Waarom verbergt u uw gelaat,
waarom vergeet u onze ellende, onze nood?

Onze ziel ligt neergebogen in het stof,
ons lichaam vastgekleefd aan de aarde.
Sta op, kom ons te hulp,
verlos ons, omwille van uw trouw.

Deze mensen loven God dag aan dag, deze mensen zijn God niet vergeten, ze verloochenen het verbond niet, hun hart keert zich niet van God af, hun voeten wijken niet van zijn pad. Dan is er maar één oplossing. God zit ernaast en het wordt tijd om God in het beklagdenbankje te zetten. Niet de mens, maar God zit ernaast. Hij slaapt en moet nodig ontwaken! God is schuldig aan het lijden van deze onschuldige mensen. Het lijden is zinloos en God moet er iets aan doen omwille van zijn eigen naam. *By the way...* God toont zich in de Bijbel gevoelig voor deze uitingen!

Ook het verhaal van Job kun je lezen in het kader van de ballingschap. Het boek gaat over een rechtvaardig man, maar waarschijnlijk gaat het over de rechtvaardige mens in ballingschap. Er is op Job (en op dit deel van het volk) niets aan te merken.

Meestal gaat alle aandacht uit naar het verhaal aan het begin van het boek Job, waarin Satan God uitdaagt tot het beproeven van Job, de rechtvaardige.

De HEER vroeg aan Satan: 'Heb je ook op mijn dienaar Job gelet? Zoals hij is er niemand op aarde: hij is rechtschapen en onberispelijk, hij heeft ontzag voor God en mijdt het kwaad.' Satan antwoordde de HEER: 'Zou Job werkelijk zonder reden zoveel ontzag voor God hebben?' (Job 1:8-9)

Uit het voorgaande zou je kunnen afleiden dat de Joden God alleen dienen vanwege de verdiensten. Als je je aan de wet houdt dan word je gezegend met welvaart, lijkt Satan te zeggen. 'Geen wonder ... Haal het weg en hij zal u openlijk vervloeken.'

De rest van het verhaal is bekend. Job verliest alles: kinderen, huis, vee, knechten. Uiteindelijk verlaat zijn vrouw hem met de woorden: zegen God en sterf! De vrienden van Job komen langs om hem te troosten en zitten in stilte bij hem. Uiteindelijk wordt de stilte verbroken en begint

er een lange discussie tussen de vrienden en Job. De vrienden gebruiken de oorzaak-gevolg en zegen-vloek logica uit de Thora. Eigenlijk gebruiken ze dezelfde logica als Satan, alleen dan andersom: 'Job, je hebt zoveel vloek in je leven... wat heb je gedaan? Wat zijn je zonden? Verklaar het ons.' Maar Job verdedigt zich door te zeggen dat hij zich van geen kwaad bewust is. Hierdoor worden zijn vrienden uiteindelijk boos. Er moet iets zijn. Toch?

De discussie eindigt met de conclusie van Job dat we de zin van dit lijden aan God moeten overlaten. Ook Job roept hier God ter verantwoording: 'Als U, God, wat tegen mij hebt in te brengen, laat het dan zwart-op-wit zien!' lijkt Job te zeggen.

Dan komt een andere vriend, Elihu, ten tonele en wijst Job op het louterende werk van het lijden. Maar ook dit blijkt niet het laatste woord. God neemt het woord. Hij bestraft de vrienden van Job. Ze zitten ernaast ook al gebruiken ze de logica van de Thora. Maar ook Job wordt niet in het gelijk gesteld. Hij krijgt alleen te horen hoe God de Schepper is. Waar was Job toen en wie is Job nu? Gods wijsheid is veel groter.

Punt. Meer niet.

Verklaring 5: de zin van de ballingschap

Is er dan niets meer te zeggen over de zin van het lijden? Lees de volgende tekst eens op de manier zoals de Bijbel het zelf bedoelt. In de context van Jesaja is er sprake van 'de dienaar van de Heer'. Het gaat dan om het volk Israël. *Israël is de dienaar, de 'knecht des HEEREN'*. (Zie Jesaja 41:8-9; 42:19; 43:10; 44:1,21; 45:4; 48:20 en 49:3.)

Deze poëzie lijkt zo aan te sluiten bij het verhaal van Job:

*Ja, mijn dienaar zal slagen,
hij zal groots zijn, hoog verheven in aanzien.
Zoals hij velen deed huiveren
– zo gruwelijk, zo onmenselijk was zijn aanblik,
zijn uiterlijk had niets meer van een mens –,*

zo zal hij veel volken opschrikken,
en koningen zullen sprakeloos staan.
En zij aan wie niets was verteld, zullen zien,
zij die niets hadden gehoord, zullen begrijpen.
Wie kan geloven wat wij hebben gehoord?
Aan wie is de macht van de HEER geopenbaard?
Als een loot schoot hij op onder Gods ogen,
als een wortel die uitloopt in dorre grond.
Onopvallend was zijn uiterlijk,
hij miste iedere schoonheid,
zijn aanblik kon ons niet bekoren.
Hij werd veracht, door mensen gemeden,
hij was een man die het lijden kende
en met ziekte vertrouwd was,
een man die zijn gelaat voor ons verborg,
veracht, door ons verguisd en geminacht.
Maar hij was het die onze ziekten droeg,
die ons lijden op zich nam.
Wij echter zagen hem als een verstoteling,
door God geslagen en vernederd.
Om onze zonden werd hij doorboord,
om onze wandaden gebroken.
Voor ons welzijn werd hij getuchtigd,
zijn striemen brachten ons genezing.
Wij dwaalden rond als schapen,
ieder zocht zijn eigen weg;
maar de wandaden van ons allen
liet de HEER op hem neerkomen.
Hij werd mishandeld, maar verzette zich niet
en deed zijn mond niet open.
Als een schaap dat naar de slacht wordt geleid,
als een ooi die stil is bij haar scheerders
deed hij zijn mond niet open.
(Jesaja 52:13-53:7)

Alle teksten in Jesaja 40-55 over de 'dienaar' gaan over het volk Israël, maar steeds in de metafoor van een *persoon*: een soort plaatsbekleder, een *pars pro toto*.

Deze tekst wordt meestal direct naar Jezus toe verklaard. Natuurlijk niet ten onrechte, maar dat is met de kennis achteraf! In de tijd van Jesaja was Israël echter de 'dienaar', het instrument van God. De ballingschap werd met deze tekst gezien als een offerdaad. Het volk, of de plaatsvervanger die voor dit volk moet lijden, moet in ballingschap gaan om iets nieuws te laten ontstaan. Misschien is het mogelijk dat er een nieuwe omgang met het kwaad, met de arrogante macht van het imperium, gevonden kan worden. Misschien is deze tekst een opmaat voor de weg die Jezus zal gaan? Kan het zijn dat er in het hoofd van een 30-jarige jongeman een idee ontstaat dat de ballingschap gedragen kan worden? Niet als willoos slachtoffer, maar als nieuwe weg voor het winnen van vrede?

Het verhaal van het koninkrijk van God

Het verhaal van God en zijn volk gaat over de verkiezing van Israël door God als zijn oplossing voor het kwaad in de wereld (baboesjka 2). Binnen Israël is God zelf de koning. Zijn wil is wet. De mensen zijn iconen van God; daar waar zijn beelden zijn, is zijn heerschappij. *God is koning*, zegt Psalm 47.

Als God zijn heerschappij verliest, of het nu komt door de afgoden, de zonden of de arrogantie van de machten, dan is zijn koninkrijk ook ver weg. God is geen koning meer in de ballingschap. En dus moet dit koninkrijk komen. Opnieuw! De profeet Jesaja is duidelijk over de vraag: wat is het evangelie? Hij zegt niet: 'Jezus is voor je zonden gestorven', maar: *Hoe welkom is de vreugdebode die over de bergen komt aangesneld, die vrede aankondigt en goed nieuws brengt [=evangelie], die redding aankondigt en tegen Sion zegt: 'Je God is koning!' (Jesaja 52:7)*

Het goede nieuws is het herstel van het koninkrijk van God. Opnieuw kunnen we zeggen: *je God is koning!* Dit is wat de luisteraars weten als er iemand komt roepen: 'Het koninkrijk van God is nabij: kom tot inkeer en

volg mij!' (zie Marcus 1:14-17)

De profeten kondigen het einde van de ballingschap aan en dit is hetzelfde als de komst van Gods koninkrijk. We moeten niet doen alsof dit nog in onze toekomst ligt. Er zijn helaas allerlei buitengewoon misleidende theorieën over het herstel van de huidige staat Israël (vanaf 1948) in combinatie met de verwachte (weder)komst van Jezus en het weggaan van de christenen naar de hemel. Niets is minder bijbels. Uit de komende hoofdstukken moet zeer duidelijk worden dat de woorden over de komst van het koninkrijk en het einde van de ballingschap hun vervulling hebben in en door de komst van Jezus. Het koninkrijk is reeds gekomen en ligt dus niet meer in onze toekomst.

Een andere belangrijke tekst is die uit Daniël 7 omdat de woorden van Jezus teruggaan op dit verhaal. Hier wordt een apocalyptisch verhaal verteld over vier dieren die opstaan tegen God en het volk: de machten der aarde. Daarna gaat het visioen over in het beeld van de troon van God. *De andere dieren werd wel hun macht ontnomen, maar hun werd nog enige tijd van leven gegund. In mijn nachtelijke visioenen zag ik dat er met de wolken van de hemel iemand kwam die eruitzag als een mens. Hij naderde de oude wijze en werd voor hem geleid. Hem werden macht, eer en het koningschap verleend, en alle volken en naties, welke taal zij ook spraken, dienden hem. Zijn heerschappij was een eeuwige heerschappij die nooit ten einde zou komen, zijn koningschap zou nooit te gronde gaan.* (Daniël 7:12-14)

De 'mens' uit dit hoofdstuk is niet direct de messias, maar zijn de heiligen: *Daarna zullen de heiligen van de hoogste God het koningschap ontvangen, en zij zullen het koningschap altijd behouden – voor eeuwig en altijd.* (Daniël 7:18) Waarschijnlijk is het hoofdstuk geschreven ten tijde van de opstand van de Maccabeëën tegen Antiochus Epiphanes IV. De heiligen zijn ook niet de Maccabeëën, maar de mensen die moeten lijden omdat ze niet buigen voor de afgoden en de macht van de Syrisch-Griekse vorst.

Kan het zijn dat er een jonge Joodse man komt die een roeping ervaart waarbij hij door het lijden heen zal moeten gaan om de overwinning te

behalen, zoals de heiligen in dit verhaal? Zou het kunnen dat er een idee ontstaat van een lijdende en (daardoor overwinnende) messias? Zou het koninkrijk van God ook kunnen komen door het lijden zelf, door een dienende messias? Zou het kunnen dat de messias midden in de ballingschap komt, midden in het lijden, midden in de crisis?

Zou er met de dienaar kunnen gebeuren zoals Psalm 16 zegt:

*Daarom verheugt zich mijn hart en juicht mijn ziel,
mijn lichaam voelt zich veilig en beschermt.*

*U levert mij niet over aan het dodenrijk
en laat uw trouwe dienaar het graf niet zien.*

*U wijst mij de weg naar het leven:
overvloedige vreugde in uw nabijheid,
voor altijd een lieflijke plek aan uw zijde.*

(Psalm 16:9-11)

De diepste baboesjka, nummer 4, vertelt ons de weg van de messias. Een messias die moest komen om het volk te bevrijden uit zijn ballingschap. De Joodse mensen waren misschien wel terug uit hun fysieke ballingschap (ze waren niet meer in Babel) maar God was nooit teruggekeerd in de tempel, ze waren nog steeds slaven en gingen gebukt onder de macht van de afgoden. Er was een diep besef van urgentie: er moest iets veranderen.

De climax van het verhaal!

{4}

Pop vier:

Climax:

de komst van

de messias

.

Het eerste verhaal uit Genesis is zeer beroemd, zeer creatief en heeft een mooie poëtische structuur. De schepping in zes dagen met als zevende dag de heilige dag van God. Maar wie kent het begin van het Nieuwe Testament? Hoe vaak wordt dat gelezen? Een saaie lijst met namen over het voorgeslacht van Jezus. Meestal slaat men deze over en begint men bij het kerstverhaal. Toch wil ik je verrassen: het is ongeveer hetzelfde als het begin van het Oude Testament!

Letterlijk begint Matteüs met de volgende zin: 'Overzicht van de gene-
sis van Jezus Christus, zoon van David, zoon van Abraham.' Het woord 'genesis' is te vertalen met 'afkomst' of 'oorsprong', maar wijst natuurlijk rechtstreeks terug naar het begin van de Thora. Gaat God iets nieuws scheppen? Net als toen?

De bijzin 'zoon van David, zoon van Abraham' geeft al een hint waarover dit gedeelte zal gaan. Het is een miniverhaal dat de geschiedenis van Israël vertelt. Je moet niet denken dat de lijst feitelijk correct is. Verre van dat. Er zijn veel generaties weggelaten om het tot een stilistisch mooi geheel te maken.

Let op de getallen: er zijn veertien generaties van Abraham tot David, veertien generaties van David tot de Babylonische ballingschap en veertien generaties van de Babylonische ballingschap tot Christus. Dit zijn de vier referentiepunten van dit verhaal:

Abraham: de start van Gods alternatieve mensheid, het antwoord op het probleem van de wereld. David: het hoogtepunt van de geschiedenis van Israël, zijn geslacht zal voor eeuwig regeren.

De Babylonische ballingschap: het dieptepunt van de geschiedenis van Israël, de crisis binnen het alternatieve volk zelf.

En de komst van de messias, het einde van de ballingschap en de inauguratie van Gods koninkrijk.

Met de komst van de messias wordt dus gezegd dat de belofte aan Abraham in vervulling zal gaan: God geeft een nieuw land en volk tot zegen van de gehele aarde en alle volken. Maar ook zal nu de ware zoon van

David zich tonen en het koningschap opeisen. De ballingschap is ten einde, de verlossing nabij en Gods koninkrijk breekt aan. Dit geslachtsregister kent dus een verborgen boodschap.

De verborgen boodschap wordt overduidelijk als je 'gematria' gaat toepassen: het geven van een numerieke waarde aan een woord of zin. De Bijbel staat vol met numerieke waarden. De getallen 3, 7, 10, 12 en 40 zijn voorbeelden van 'gematria'. Het scheppingsverhaal in Genesis 1 staat er vol mee. Bijna alle belangrijke woorden zijn een meervoud van zeven. Maar ook in Matteüs 1 komt het voor en wel in het getal 14. Dit komt 3 keer voor en daarmee is de geschiedenis van Israël in drie hoofdfases te verdelen.

Het getal 14 is ook de numerieke waarde van de naam 'David', in het Hebreeuws de letters *Dalet*, *Waw*, *Dalet*: de 4^e, de 6^e en opnieuw de 4^e letter in het Hebreeuwse alfabet. Ze vormen samen het getal 14. De schrijver zegt daarmee: $3 \times 14 = 3 \times \text{David}$. Een soort 3 keer is scheepsrecht. Nu gaat het goed komen met dat rijk van God. Er zijn 3 fases te onderscheiden in de geschiedenis van het volk: de 1^e fase is de opkomst van het koninkrijk van David, de 2^e fase is het verlies van het koninkrijk van David in de ballingschap, de 3^e fase is het herstel van het koninkrijk van David door de messias, de ware zoon van David.

Het getal 14 is natuurlijk ook 2×7 . In dit geval bestaat de geschiedenis van Israël uit $3 \times 14 = 6 \times 7$ geslachten. Het 7^e zevental is het geslacht van de messias. Nu breekt de 7^e fase door in de geschiedenis van het volk. Net als de 7^e dag in het Genesisverhaal is dit de 'Dag des HEEREN'.

Identificatie

Het geslachtsregister in Lucas (Lucas 3:23-38) kent veel meer geslachten. (Ook een meervoud van zeven trouwens!) Lucas wil een ander punt maken. In Matteüs gaat het vooral om de koninklijke rol van de messias. In Lucas gaat het om de mens Jezus die niet alleen de 'zoon van mensen/zoon van Adam' is, maar, zo blijkt uit vers 38, ook *de zoon van God*. Het geslachtsregister sluit aan op de woorden van God zelf bij de doop van Jezus in de woestijn: 'Jij bent mijn geliefde Zoon, in jou vind ik vreugde' (Lucas 3:22)

en wordt gevolgd door de woorden van de duivel: 'Als u de Zoon van God bent, beveel die steen dan in brood te veranderen.' (Lucas 4:3)

Maar wat is de betekenis van 'zoon van God'? We staan dan meestal klaar met de drie-eenheidsleer op basis van Grieks-filosofische constructies. De Grieken gebruikten het woord 'wezen' voor het abstracte opperwezen: onveranderlijk, zonder oorzaak, veroorzaker van alles. De 'zijnde' of het 'wezen' kon zich uitdrukken middels maskers: 'personae'. In de christelijke leer krijgt het ene wezen 'God' dan drie maskers of personen: Vader, Zoon en heilige Geest.

In de Bijbel kent 'zoon van God' echter een andere betekenis. Adam is de 'zoon van God', mensen zijn 'kinderen van God', de gezalfde koning, de messias is de 'zoon van God'. In het verhaal van de baboesjka is het vooral belangrijk dat Israël als volk de 'zoon van God' is.

Tijdens het exodusverhaal doodt de Farao de pasgeboren kinderen van Israël. Er lijkt een conflict tussen twee vaders te ontstaan: 'En dan moet jij tegen de farao zeggen: "Dit zegt de HEER: Israël is mijn zoon, mijn eerstgeboren zoon. Ik heb je bevolen mijn zoon te laten gaan om mij te vereren, maar dat heb je geweigerd. Daarom zal ik je eerstgeboren zoon doden.'" (Exodus 4:22)

Ook in Hosea 11:1 staat over Israël: Toen Israël nog een kind was, had ik het lief; uit Egypte heb ik mijn zoon weggeroepen. Deze tekst wordt door Matteüs aangehaald nadat Jozef en Maria met de kleine Jezus naar Egypte zijn gevluht en terugkeren na de dood van Herodes de Grote: Daar bleef hij tot de dood van Herodes, en zo ging in vervulling wat bij monde van de profeet door de Heer is gezegd: 'Uit Egypte heb ik mijn zoon geroepen.' (Matteüs 2:15). Door het zinnetje 'zoon van God' te gebruiken voor Jezus in combinatie met een vlucht naar Egypte en terug, identificeert Matteüs Jezus met het volk Israël in slavernij en exodus.

Jezus = Israël

En: de ultieme exodus is nu! Nu is het einde van de ballingschap.

Het verhaal over de doop van Jezus, met de woorden *Jij bent mijn geliefde Zoon*, slaan daarom op de doortocht door de Rietzee en de Jordaan. Jezus begint zijn publieke bediening door zich te laten dopen door Johannes. Hiermee identificeert Hij zich met het (zondige) volk Israël. Hij zegt daarmee: Ik ben het volk, de Zoon van God, die uit Egypte is bevrijd. En Ik identificeer Me met de zonde van het volk zoals Johannes dat aankondigde: er staat een oordeel te wachten. (zie Lucas 3:9)

Het verhaal over de verzoeking in de woestijn, met de woorden *als u de Zoon van God bent*, slaan op de verzoeken van Israël in de woestijntocht van veertig jaar. Israël mekkert daar om brood, vertrouwt niet op de macht van God en knielt voor een gouden kalf. Jezus weerstaat de drie verzoeken in zijn veertig dagen durende woestijntocht. Hij identificeert zich opnieuw met het volk Israël. Alleen nu keert Hij het om: Hij is wel gehoorzaam. (Zie Lucas 4.)

Het verhaal van de kleinste, vierde baboesjka gaat eerst over identificatie: wie is die Jezus? En het antwoord is duidelijk: Hij is Israël in het klein. De beweging van buiten naar binnen wordt duidelijker: van schepping in crisis naar volk, van volk naar volk in crisis, van volk in crisis naar Jezus, de messias, de Zoon van God. 'In Hem' wordt het hele verhaal gebundeld. Hij is de climax van Gods geschiedenis met zijn volk.

Dit blijkt verder uit de daden die Hij doet en de woorden die Hij spreekt. Hij heeft het over de 'wijnstok', 'het licht van de wereld' of 'het zaad'. Allemaal woorden die zowel slaan op Israël vanwege haar roeping als alternatief volk, als op Jezus in zijn rol van messias, vertegenwoordiger namens het volk.

Aankondiging

Maar Jezus is zich ook bewust van de crisis, de ballingschap van het volk. Jezus weet dat Israël door God is uitverkoren als middel om een antwoord te zijn op het probleem van het kwaad. Maar Jezus weet ook dat Israël zelf in crisis is. De ballingschap is nooit ten einde gekomen. En Jezus gelooft dat het moment van bevrijding nu is aangebroken. Nu is het

moment van het einde van de ballingschap. De code hiervoor is: 'Het koninkrijk van God is nabij.'

Jezus gebruikt deze code vele malen. Overal waar Hij komt, vertelt Hij het goede nieuws over het einde van de ballingschap. In alle dorpen stromen de mensen naar Hem toe. 'Het koninkrijk van God is nabij, bekeer je en geloof in Mij.' Jezus zegt hiermee verschillende dingen:

Ten eerste zegt Hij dat de ballingschap voorbij is omdat Gods rijk komt. Jezus sluit aan bij de profeten als zij spreken over 'het evangelie' en bij Daniël als hij spreekt over de komst van de Mensenzoon en het eeuwigdurende koninkrijk.

Ten tweede zegt Jezus dat het koninkrijk van God nabij is. Jezus verwacht dit koninkrijk in zijn directe toekomst. Dat is dus ons verleden. De nieuwe fase in de geschiedenis van Gods volk zal spoedig aanbreken. Spoedig, tijdens Jezus' leven (en dus niet in onze toekomst...).

Ten derde geeft Hij aan dat er bekering nodig is. Er waren in Jezus' dagen verschillende opties om Gods rijk te verwezenlijken. De Farizeeën geloofden dat een strikte interpretatie van de Thora zou leiden tot een reddend ingrijpen van God. Daardoor gingen ze het volk wettisch zuiveren door de grenspaaltjes verder naar binnen op te schuiven. (Zie hoofdstuk 6!) De Zeloten geloofden in de komst van God rijk door gewapende opstand tegen Rome en verder geloofden de Sadduceeën (de priesterklasse uit Jeruzalem) in een onderonsje met de Romeinen, een soort win-winsituatie. De mensen moeten zich volgens Jezus bekeren van deze andere agenda's.

Ten vierde zegt Jezus dat Gods rijk komt in en door Hem. Zijn agenda, zijn weg is de enige weg. De ware weg. 'Ik ben de weg, de waarheid en het leven.

Niemand kan bij de vader komen dan door mij.' (Johannes 14:6)

Uitnodiging

Na de aankondiging, de code, gaat Jezus mensen verwelkomen die zich daadwerkelijk bekeren. Prostituees bekeren zich van hun seksuele slavernij, tollenaars die heulen met de Romeinen en hun volksgenoten bestelen geven het gestolen geld terug, zieken worden genezen, blinden kunnen

zien, mensen met demonische bezetenheid worden vrijgemaakt uit hun banden. Jezus benoemt deze daden met woorden als ‘Mocht deze vrouw, die een dochter is van Abraham en al achttien jaar door Satan geboeid werd gehouden, mocht zij op sabbat niet uit deze boeien worden losgemaakt?’ (Lucas 13:16) en ‘Vandaag is dit huis redding ten deel gevallen, want ook hij is een zoon van Abraham.’ (Lucas 19:9) Ze worden weer ‘kind van God’, dochter en zoon van Abraham.

Jezus bevrijdt de mensen door hun zonden te vergeven. Vergeving van zonden is ook een code voor ‘het einde van de ballingschap’ en voor ‘nieuwe schepping’. De vergeving van zonden wordt daarom ook verbonden met de genezing van ziekten. Het einde van de ballingschap is het aanbreken van de nieuwe schepping.

Jezus gaat daarna ook met de mensen maaltijden houden en feestjes vieren. Meestal doet Hij dit met de ‘foute mensen’ en daarom krijgt Hij veel kritiek. Zijn maaltijden en feesten zijn ook ‘codetaal’ om te zeggen dat de mensen horen tot het verlorene en vernieuwde volk van God. Het samen aan tafel gaan heeft een diep symbolische betekenis: eenheid, gemeenschap, familie. Als Hij kritiek krijgt op deze herstelde familie-eenheid dan vertelt Hij verhalen, zoals de beroemde gelijkenis van de verloren zoon:

Vervolgens zei hij: ‘Iemand had twee zonen. De jongste van hen zei tegen zijn vader: “Vader, geef mij het deel van uw bezit waarop ik recht heb.” De vader verdeelde zijn vermogen onder hen. Na enkele dagen verzilverde de jongste zoon zijn bezit en reisde af naar een ver land, waar hij een losbandig leven leidde en zijn vermogen verkwistte.’

(Lucas 15:11-13)

Voor de Joodse luisteraar is het snel duidelijk: het verhaal over een vader, twee zonen, een erfenis en een vertrekkende zoon is het verhaal van Israël zelf. Het is het verhaal van Jakob die moet vluchten voor zijn oudere broer nadat hij zijn vader Isaak bedrogen heeft. Jezus zegt hier: deze zondaar, de prostituee of de tollenaar is het volk Israël in ballingschap. Ze

waren in een 'ver land' maar mogen weer thuiskomen bij de Vader. In het verhaal zit trouwens de uitnodiging richting de oudste zoon om het feest mee te vieren.

Vorming

Het blijft echter niet bij uitnodigingen. Jezus gaat de mensen die Hij geroepen heeft, ook formeren. Net als de tien plagen en de tien geboden is er eerst sprake van bevrijding, genezing en verlossing, vervolgens van formatie door hun te vertellen hoe de nieuwe wetten van het koninkrijk werken. Jezus vertelt in de Bergrede hoe het volk van het vernieuwde verbond mag leven. 'Gelukkig wie...' (Matteüs 5) Let in de Bergrede vooral op hoe Jezus zijn agenda uitrolt. Het geluk komt naar de nederigen van hart, de treurende, de zachtmoedigen, hen die hongeren en dorsten naar gerechtigheid, de barmhartigen, de zuiveren van hart, de vreedstichters, de vervolgd vanwege de gerechtigheid. De volgelingen van Jezus mogen opnieuw 'zout van de aarde' en 'licht in de wereld' zijn. Jezus herstelt de oorspronkelijke roeping van het volk (baboesjka 2).

Jezus leert zijn volgelingen te bidden, te dienen en te gehoorzamen. De volgelingen moeten net als Jezus worden: niet heersen maar dienen, het kruis opnemen en Hem volgen, de andere wang toekeren, de vijand liefhebben, alles achter je laten. Daarover meer in het volgende hoofdstuk: Jezus als Heer.

Oordeel & Rechtvaardiging

Jezus identificeert zich met de profeten als Hij het komende oordeel uitspreekt over het opstandige volk. Dat doet Hij op verschillende manieren. Bijvoorbeeld in de Bergrede. De woorden van Jezus vormen zijn agenda voor het vernieuwde volk van God. Jezus eindigt de Bergrede, net als Mozes zijn Thora-rede, met een aantal consequenties: 'Ga door de nauwe poort naar binnen. Want de brede weg, die velen volgen, en de ruime poort, waar velen door naar binnen gaan, leiden naar de ondergang. Nauw is de poort naar het leven, en smal de weg ernaartoe, en slechts weinigen weten die te vinden.' (Matteüs 7:13-14) 'Elke boom die geen goede vruchten draagt, wordt omgehakt en in het

vuur geworpen.’ (Matteüs 7:19) En de beroemde gelijkenis van het huis op de rots: ‘Wie deze woorden van mij hoort en ernaar handelt, kan vergeleken worden met een verstandig man, die zijn huis bouwde op een rots.’ (Matteüs 7:24) Het oordeel is er echter voor degenen die zijn agenda niet volgen. Ze zijn als een man die zijn huis bouwt op zand. De stormen slaan op het komende oordeel van God door de handen van de Romeinen. Het bouwwerk houdt niet stand.

Ook identificeert Jezus zich met de apocalyptische visionairs, zoals in zijn toespraken over de ‘laatste dingen’. In Marcus 13 en Matteüs 24 en 25 staan verschillende beelden over de nabije toekomst: het afbreken van de tempelgebouwen, de oorlogen, de hongersnoden en de aardbevingen, de verwoestende gruwel (van Daniël), de verduistering van zon en maan, de komst van de Mensenzoon, het oordeel, het meegenomen worden van mensen en achterlaten van anderen, de dief in de nacht, de gelijkenis van de vijf wijze en vijf dwaze meisjes, de talenten en de bokken en de schapen. Al deze, mysterieuze, beelden gaan over het directe oordeel over Gods afvallige volk. De theoloog N.T. Wright zegt daarom ook dat alle woorden van Jezus reeds in vervulling zijn gegaan. Ze liggen niet meer in onze toekomst maar in ons verleden en slaan vooral op de val van Jeruzalem in het jaar 70. Het oordeel is de climax van Gods verhaal in Jezus’ dagen, niet in onze dagen. Het is het verhaal van de 3^e en 4^e baboesjka: het volk in crisis en de komst van de messias.

Als laatste identificeert Jezus zich, als messias, als plaatsbekleder, met het zondige volk: Hij wil het oordeel zelf dragen en zo zijn volgelingen redden uit het komende oordeel. Ook dit heeft zijn voorbeeld in het pesachverhaal: het oordeel komt over heel Israël, behalve over die huizen waar het bloed van het lam aan de deurposten zit. Daar zal het oordeel ‘voorbijgaan’. In de avond voor zijn sterven viert Jezus deze pesachmaaltijd, maar vult de belangrijkste symbolen, brood en wijn, met zijn eigen sterven. Het zijn niet langer het ongezuurde brood en het pesachlam, maar zijn lichaam en zijn bloed: tekenen van zijn komende lijden. ‘Jeruzalem, Jeruzalem, dat de profeten doodt en stenigt wie naar haar toe zijn ge-

CLIMAX: DE KOMST VAN DE MESSIAS

stuurd! Hoe vaak heb ik je kinderen niet bijeen willen brengen zoals een hen haar kuikens verzamelt onder haar vleugels, maar jullie hebben het niet gewild.' (Matteüs 23:37) Dit is het beeld van een moeder die haar leven opoffert om haar kroost te redden. Jezus identificeert zich met de 'lijdende dienaar' uit Jesaja 53.

Hij kiest de ultieme ballingschap.

De messias is dood.

De laatste baboesjka is verdwenen...

{5}

Pop drie:
Vernietiging:
wie is de
Heer?

.

Verplaats jezelf eens in een oude vrouw die in het jaar 70 na Christus vanuit de verte staat te kijken naar de brandende puinhopen van een stad die eens Jeruzalem, stad van vrede, heette. Op de berg zie je de ruïne van de tempel. Geen steen is op de andere gebleven. De tranen rollen over je wangen, want wat je ziet is veel meer dan het resultaat van een oorlog. Het is het einde van een droom. Het einde van je geloof. Alles wat je lief was gaat verloren met die stad.

Het jaar ervoor kwam er een groep soldaten in je dorp. Het waren Romeinse herauten die het goede nieuws kwamen brengen van de troonsbestijging van een nieuw keizer. Titus Flavius Vespasianus was in Rome tot keizer benoemd. Deze man was kort daarvoor de generaal geweest die de Joodse opstand met harde hand neersloeg. Zijn zoon Titus zou het karwei in Jeruzalem wel afmaken. De herauten hadden dus goed nieuws: een evangelie. Ze vertelden het volgende: ‘Heden is Titus Flavius Vespasianus keizer geworden. Hij is de Heer, zoon van God, redder van de wereld. Hij brengt vrede en recht in heel het rijk. Vereer hem met je gebeden en het geven van belasting.’

Jezus was echt niet de enige ‘Zoon van God’ of ‘Redder van de wereld’. En er gingen allerlei ‘evangeliën’ rond. Maar het evangelie van de keizer was wel de belangrijkste van allemaal. Duizenden herauten verkondigden de nieuwe werkelijkheid. Het enige wat je moest doen als onderdaan in de nieuwe situatie was je knieën buigen en hem aanbidden als je Heer, de ‘Kurios’.

Hoe zit het dan met de hoop van Israël? Zal Gods koninkrijk nu komen of niet? Moeten we ons, veertig jaar na de afschuwelijke terechtstelling van Jezus, alsnog neerleggen bij dit einde? Israël is al een marginale beweging binnen het enorm machtige Romeinse Imperium. Hoe zit het dan met een nog kleiner groepje: de volgelingen van Jezus. Wat is hun verhaal? Waarom zouden ze nog hoop hebben?

Om dit verhaal, deze hoop te leren kennen moeten we teruggaan naar het leven van Jezus. Reeds voor zijn geboorte staat zijn komst in het teken

van het verlies van de machten. Zijn moeder, Maria, zingt de lof van God met de volgende woorden:

*‘Hij toont zijn macht en de kracht van zijn arm
en drijft uiteen wie zich verheven wanen,
heersers stoot hij van hun troon
en wie gering is geeft hij aanzien.
Wie honger heeft overlaadt hij met gaven,
maar rijken stuurt hij weg met lege handen.
Hij trekt zich het lot aan van Israël, zijn dienaar,
zoals hij aan onze voorouders heeft beloofd:
hij herinnert zich zijn barmhartigheid
jegens Abraham en zijn nageslacht,
tot in eeuwigheid.’
(Lucas 1:51-55)*

En bij zijn geboorte komen herders op zijn geboortefeest. Eenvoudige lieden krijgen van de hemelse herauten te horen dat er ‘vrede op aarde’ zal zijn. Niet alleen in de hemel, maar ook op aarde. Later komen wijzen geschenken brengen aan de ‘pasgeboren koning van de Joden’.

Jezus zelf heeft het over ‘het koninkrijk van God’ dat nabij is. Hij leert zijn volgelingen bidden: ‘Laat uw koninkrijk komen en uw wil gedaan worden op aarde(!) zoals in de hemel.’ Op een andere plaats wordt Hem door Pilatus, de Romeinse stadhouder, gevraagd of Hij de koning van de Joden is. Jezus antwoordde: ‘Mijn koningschap hoort niet bij deze wereld. Als mijn koningschap bij deze wereld hoorde, zouden mijn dienaren wel gevochten hebben om te voorkomen dat ik aan de Joden werd uitgeleverd. Maar mijn koninkrijk is niet van hier.’ (Johannes 18:36) Vaak wordt deze tekst verkeerd begrepen. Er staat letterlijk ‘mijn koninkrijk komt niet op vanuit de wereld’. Het is niet zoals de koninkrijken van deze aarde. Het is een ander, een vreedzaam, koninkrijk. Het is niet van hier, maar wel voor hier. Het koninkrijk van God komt op aarde, vanuit de hemel. Het heeft een hemelse oorsprong, maar een aardse bestemming.

Hoe anders is dat dan? Wat is daar zo hemels aan? Hoe ging Jezus om met

macht of met de verleiding van macht? We kijken naar het verhaal van de verzoeking in de woestijn. Net als Israël –veertig jaar – ging Jezus – veertig dagen – de woestijn in en ook Hij werd drie keer verzocht, beproefd door de duivel.

Jezus identificeert zich met het volk Israël, en moet daarom ook dezelfde strijd aangaan. De verzoeking in de woestijn, brood (economie), tempel (religie) en wapens (macht), moet Hij ook in zijn leven doorstaan.

De eerste verzoeking komt als Jezus de menigte op wonderlijke manier te eten geeft. (Zie Matteüs 15.) Direct na dit wonder (als steen in brood?) vraagt Hij: 'Wie zeggen de mensen dat de Mensenzoon is?' (Matteüs 16:13) en daarna: 'En wie ben ik volgens jullie?' Een soort popular vote. De leerlingen antwoorden op vraag één: 'Sommigen zeggen Johannes de Doper, anderen Elia, weer anderen Jeremia of een van de andere profeten.' Maar op de tweede vraag antwoordt Petrus: 'U bent de messias, de Zoon van de levende God.' Jezus keert zich na deze belijdenis richting Jeruzalem: dat is immers de plaats waar de messias, de Zoon van de levende God, moet strijden om zijn overwinning te behalen. Maar Jezus legt uit dat deze overwinning zal gaan via lijden en sterven. Pas daarna de opstanding. Dat is te veel voor Petrus, die Jezus hierop aanvalt met de woorden: 'God verhoede het, Heer! Dat zal u zeker niet gebeuren!' Jezus keert hem dan de rug toe met de woorden: 'Ga terug, achter mij, Satan! Je zou me nog van de goede weg afbrengen. Je denkt niet aan wat God wil, maar alleen aan wat de mensen willen.' De eerste verzoeking.

De tweede verzoeking vindt plaats in de tempel. De tempel is veel meer dan alleen een religieus gebouw voor religieuze rituelen. Het is het centrum van de Joodse eredienst, maar de religieuze sentimenten zijn gekoppeld aan politieke idealen. Jaren geleden, tijdens de opstand van de Maccabeëen tegen Antiochus Epiphanes IV, was er ook een strijd om de tempel. Deze moest gezuiverd worden van afgodsbeelden en valse, door de Grieken geïnstalleerde, priesters. Om de tempel te reinigen moest de aanvoerder van de opstandelingen, de messias, de strijd aanbinden met de heidense troepen. De strijdkreet van de Maccabeëen was: 'Geef God

alle eer en zet het de heidenen betaald!' Daarna stormden ze af op het Syrisch-Griekse leger. Dit bracht hun de overwinning. Jezus wordt in de week voor zijn dood binnengehaald als messias met de woorden van Psalm 118:

Gezegend wie komt met de naam van de HEER.
 Wij zegenen u vanuit het huis van de HEER.
 De HEER is God, hij heeft ons licht gebracht.
 Vier feest en ga met groene twijgen
 tot aan de horens van het altaar.
 (Psalm 118:26-27)

Tempel en strijd. De messias wordt binnengehaald, maar moet zijn werk doen in de tempel. En dat doet Jezus. Hij veegt het tempelplein schoon door de tafels van de geldwisselaars om te gooien en de handelaren weg te jagen. 'Er staat geschreven: "Mijn huis moet een huis van gebed zijn," maar jullie maken er een rovershol van!' (Matteüs 21:13).

Later krijgt Jezus een strikvraag: 'Moeten we aan de keizer belasting betalen of niet?' Een beetje achtergrondinformatie is hier handig. Het tempelcomplex was ook het centrum voor de Romeinse belasting en de tempelbelasting. Het grootste deel ging naar Rome, zodat het Imperium haar soldaten kon betalen of nog meer landen aan zich kon onderwerpen. De belastingen waren moordend hoog en de oorzaak van diepe armoede. Jezus moest hier wel op tegen zijn. Wat zou Hij antwoorden?

De vesting Antonia, pal naast het tempelcomplex, was het hoogste gebouw van Jeruzalem, hoger nog dan de tempel. Vanuit de vesting kon het Romeinse garnizoen een muur rondom het tempelcomplex betreden en met pijl en boog iedereen neermaaien. De tempel was *de facto* onderdeel van de Romeinse macht. Als Jezus nu in opstand zou komen door te roepen: 'Geen belasting voor Rome' dan zou Hij veel mensen op zijn hand hebben. Het was Pesach, het Joodse bevrijdingsfeest. De stad was overvol met allerlei pelgrims, onder wie veel Galileeërs. Jezus was net door een menigte binnengehaald als messias en deze menigte stond nu pal achter Hem. Maar als Jezus zou antwoorden met: 'Betaal gewoon je be-

lasting,' dan zou Hij in één keer zijn volgelingen kwijt zijn. Hoe kon Jezus nu ooit goed antwoorden?

'Laat mij eens een denarie zien. Van wie zijn de afbeelding en het opschrift op deze munt?' 'Van de keizer,' antwoordden ze. Daarop zei hij tegen hen: 'Geef wat van de keizer is aan de keizer, en geef aan God wat God toebehoort.' (Lucas 20:24-25).

Deze zin is slechts een kleine variatie op de strijdkreet van de Maccabeëen: 'Geef God alle eer en zet het de heidenen betaald!' Jezus verandert de strijdkreet een klein beetje zodat er geen gewapende opstand begint. En daarmee weerstaat Hij de tweede verleiding: religieuze macht.

De derde verzoeking vindt plaats, kort na het laatste avondmaal, de pesachmaaltijd van Jezus en zijn volgelingen. Na de maaltijd vertrekken ze naar de hof van Getsemane. Vlak voor dat moment doet Jezus een vreemde uitspraak: 'Toen ik jullie uitzond zonder geldbuidel, reistas en sandalen, kwamen jullie toen iets tekort?' 'Niets!' antwoordden ze. Hij zei: 'Maar wie nu een geldbuidel heeft, moet die meenemen, evenals zijn reistas, en wie er geen heeft moet zijn mantel verkopen en zich een zwaard aanschaffen. Want ik zeg jullie: wat geschreven staat, moet in mij tot vervulling komen, namelijk: "Hij werd gerekend tot de wettelozen." Inderdaad, nu wordt voltrokken wat over mij gezegd is.' Ze zeiden: 'Kijk Heer, hier zijn twee zwaarden.' Maar hij zei tegen hen: 'Genoeg hierover!' (Lucas 22:35-38).

Jezus laat zwaarden kopen?

Waarvoor?

De tekst geeft een hint: zodat Hij tot de wettelozen zal worden gerekend. Het Griekse woord betekent letterlijk 'opstandelingen' of 'terroristen'. Jezus lijkt hier een zwak moment te hebben. Hij is in de verleiding om toch de agenda van de Zeloten te volgen: de gewapende opstand door het zwaard. Daarna gaat Hij naar de olijfborg en vraagt zijn leerlingen te bidden 'zodat ze niet in beproeving' zullen komen. Dit is de derde verzoeking van de duivel: de macht van het zwaard. Maar Jezus keert zich ervan af door te bidden: 'Laat niet wat ik wil, maar wat u wilt gebeuren.'

Wat was de 'wil' van Jezus?

Hij geeft zich uiteindelijk over aan Gods wil, maar wat is zijn wil? Kan het zijn dat Jezus hier de verleiding voelt om toch te kiezen voor de gewapende strijd tegen Rome?

Maar Jezus is gehoorzaam aan de wil van zijn Vader: Jezus instrueert daarna zijn volgelingen met woorden als *'wie naar het zwaard grijpt, zal door het zwaard omkomen'* en *'mijn Vader ... zou mij dan onmiddellijk meer dan twaalf legioenen engelen ter beschikking stellen'* (Matteüs 26:52-53). Jezus wijst de macht af, met de consequentie dat Hij de weg van het lijden kiest. Hij gaat de weg van bespotting, marteling en uiteindelijk de kruisdood. Het Romeinse kruis was een teken, een symbool, van imperiale macht. Het vertelde een verhaal, namelijk dat van de overwinning van de Romeinse keizer op de opstandeling. Als Jezus sterft aan een Romeins kruis dan heeft dat alles met macht te maken. Dit is wat Rome kan en doet!

Toch heeft zijn zelfopoffering een sterke kant. De dood was het ultieme wapen in de handen van een imperium. Een keizer kon alles doen en laten omdat hij kon beschikken over dood en leven. Mensen moesten wel luisteren, anders...

Daarom is Jezus in zijn dood vrij van de macht van het imperium. Hij kiest ervoor om niet terug te schelden en zijn beulen niet te vervloeken, wat wel een traditie was. Hij kiest ervoor om te bidden: *'Vader, vergeef hun, want ze weten niet wat ze doen.'* De Romeinse hoofdman bij het kruis is er zelfs van onder de indruk: *'Werkelijk, deze mens was een rechtvaardige!'* Als Jezus sterft, vernietigt Hij het ultieme wapen van het imperium: de dood. Zeker omdat Hij sterft als feitelijk onschuldige.

Jezus sterft op vrijdag, de zesde dag van de Joodse weekindeling. Zijn laatste woorden zijn: *'Het is volbracht.'* Hierin resoneert het woord dat gebruikt wordt aan het einde van de zes scheppingsdagen in Genesis. De zesde dag heeft God zijn scheppingswerk *'volbracht'*. Daarna rustte Hij en zegende Hij de zevende dag: de sabbat.

Jezus sterft op de zesde dag en het lijkt alsof de schrijver wil zeggen: nu is de oude schepping helemaal volbracht. Het verhaal van Genesis tot Goede Vrijdag is ten einde. Het kleinste baboesjka-poppetje is helemaal verdwenen. Jezus staat hier symbool voor heel de schepping. Hij rust in het graf, de sabbatsrust. Stille zaterdag.

Op de eerste dag van de nieuwe week...

De eerste dag.

Van de nieuwe week.

Nieuwe schepping breekt aan op de eerste dag van de nieuwe scheidingsweek. De vrouwen gaan naar het graf, maar treffen het leeg aan! Grafroof? Wat is er aan de hand? Ze roepen Petrus en Johannes en ook zij constateren alleen maar een leeg graf. Geen Jezus. Ze weten nog niet van de opstanding. Ze gaan weg en laten Maria (van Magdala) alleen achter.

Het verhaal van Maria is schitterend. Maria komt in de tuin waarin het graf van Jezus ligt. Daar is ze alleen, bij de toegang tot de dood, het graf. Opeens ziet ze twee engelen die haar vragen waarom ze huilt. Ook Maria snapt niet waar het lichaam van Jezus is gebleven. Dan kijkt ze om en ziet Jezus maar herkent Hem niet. 'Waarom huil je?' en 'Wie zoek je?' vraagt Jezus. Dan ziet Maria Hem aan voor de tuinman en ze vraagt Hem waar hij het lichaam van Jezus heeft gelaten. Dan zegt Jezus 'Maria' en Maria antwoordt met 'Rabboeni' (= meester).

Vergelijk dit verhaal met het drama in de hof, de tuin van Eden, uit Genesis 3.

Schepping	Opstanding
Een hof	Een tuin
Eva	Maria
Engelen voor de toegang tot de levensboom	Engelen voor de toegang tot de dood
Adam, de man in de tuin	Jezus, de tuinman

Het verhaal van de opstanding is een omkering van het drama in de hof van Eden. God keert het om, *binnenstebuiten*. Vanaf dit moment is er, op de eerst dag van de nieuwe scheppingsweek, een toekomst die zal leiden naar de ‘levensboom’ waarover Openbaring spreekt.

Als Jezus dan zijn volgelingen ontmoet, gebeurt het volgende: Jezus kwam in hun midden staan en zei: ‘Ik wens jullie vrede!’ Na deze woorden toonde hij hun zijn handen en zijn zijde. De leerlingen waren blij omdat ze de Heer zagen. Nog eens zei Jezus: ‘Ik wens jullie vrede! Zoals de Vader mij heeft uitgezonden, zo zend ik jullie uit.’ Na deze woorden blies hij over hen heen en zei: ‘Ontvang de heilige Geest. Als jullie iemands zonden vergeven, dan zijn ze vergeven; vergeven jullie ze niet, dan zijn ze niet vergeven.’ (Johannes 20:19-23)

Jezus wenst ze vrede, zendt ze uit, geeft ze de levendmakende Geest en geestelijke autoriteit. In feite is het een miniverhaal: De lang verwachte vrede, het einde van de ballingschap, de komst van Gods rijk is realiteit. Ik ben gezonden door de Vader, als messias van Israël, namens het volk. Nu zijn jullie het nieuwe volk en mogen jullie doen zoals Ik. Daarom

ontvang je de Geest en word je opnieuw geschapen. God blaast de levensadem in de dode botten en lichamen van het volk Israël. (Genesis 2:7 en Ezechiël 37:9-14) Ezechiël profeteerde reeds over dit einde van de ballingschap met de metafoor van de opstanding uit de dood. Door deze nieuwe schepping 'zullen jullie beseffen dat ik de HEER ben.' En de geestelijke autoriteit (als jullie vergeven of niet vergeven) lijkt erg op het herstel van het verbond met Abraham (zegenen of niet zegenen) in Genesis 12.

Dit is het verhaal van de baboesjka. Met Jezus' dood en opstanding (baboesjka 4) wordt zijn volk ook thuisgebracht en opnieuw geschapen: omkering van de crisis van baboesjka 3. Het volk krijgt daarna opnieuw gezag om de missie uit te voeren (baboesjka 2) in een wereld die nog steeds in crisis is (baboesjka 1). Toch is het moment van de opstanding ook een moment van hoop voor de vernieuwing van heel de schepping: Jezus voldoet reeds aan nieuwe natuurwetten. Hij is 'verheerlijkt'. En uiteindelijk zal alles deel hebben aan zijn 'verheerlijking'.

De volgelingen van Jezus zullen zich meer en meer identificeren met hun Heer. Herinner je je nog het verhaal van de icoon? Een oosterse koning laat een beeld van zichzelf plaatsen in het rijk. Overal waar het beeld is, daar is zijn rijk, daar is zijn wil wet. In de eerste schepping werden de mensen gemaakt naar het 'beeld' van God: iconen. Nu worden we opnieuw geschapen naar het beeld van Jezus. Hij is nu het 'beeld van God': *Beeld van God, de onzichtbare, is hij, eerstgeborene van heel de schepping.* (Kolossenzen 1:15). Wij mogen gelijkvormig worden aan zijn beeld. Want hij is 'in' ons. Denk maar aan de baboesjka. De laag van het volk heeft nu Jezus als Heer in zich.

Daarom kunnen wij, de volgelingen van Jezus, Hem ook volgen. Doen zoals Hij. En dus bestaat zijn heerschappij uit een volk: liefhebbende, dienende en zorgende mensen. We leven de Bergrede uit, we laten ons door Hem vormen en volgen Hem na. *'Jullie weten dat de volken onderdrukt worden door hun eigen heersers en dat hun leiders hun macht misbruiken. Zo mag het bij jullie niet gaan. Wie van jullie de belangrijkste wil zijn, zal de anderen moeten die-*

nen, en wie van jullie de eerste wil zijn, zal ieders dienaar moeten zijn, want ook de Mensenzoon is niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en zijn leven te geven als losgeld voor velen.' (Marcus 10:42-45)

Dit is de drijfveer voor het leven van een christen. Je doet als Jezus. En als het eropaan komt en er een confrontatie komt met de machten die het tegenovergestelde willen, dan moet je standvastig blijven, ook al kost het alles. De christenen deden dit dan ook, omdat ze wisten van de opstanding uit de dood. God geeft het leven aan mensen die de weg van Jezus gaan.

Niet de keizer is Heer... ook al vernietigt hij Jeruzalem. Alles wat je lief is, is niet verloren.

Jezus is Heer! In Hem gaat het verhaal verder! Jezus zegt dat het koninkrijk spoedig zal komen, en nu is het zover. Het koninkrijk is gekomen! De droom van Gods volk gaat door in het nieuwe volk rondom Koning Jezus, de Heer.

{6}

Pop twee:
Gods vernieuwde
volk

.

God scheidt zijn volk Israël opnieuw. Hij rekent af met de macht van de keizer en de 'volken' door Jezus te presenteren als de ware 'Heer'. Israël heeft een weg gevonden uit de ballingschap, naar het nieuwe leven. De crisis van baboesjka 3 is dus voorbij. Er is een vernieuwd volk, onder de macht van de volken vandaan gekomen. Door dienen, lijden, sterven en opstanding. Dat was Jezus' agenda tegenover de agenda van de machten.

Maar hoe wordt Israël dan opnieuw het 'licht voor de volken'? Hoe kan ze de oorspronkelijke roeping van Abraham – *om hem zullen alle volken van de aarde zich gezegend noemen* (Willibrordvertaling) – op zich nemen? Ergens was er toch de belofte dat de volken naar Israël zouden komen om de God van Jakob te vereren? Maar we zagen net dat de legers van Titus de stad Jeruzalem met de grond gelijk maakten.

Hoezo zegen voor de volken?

In het leven van Jezus zijn er enkele hints dat er herstel van de oorspronkelijke roeping plaatsvindt: de wijzen uit het oosten, occulte magiërs, komen om het kind Jezus te vereren met geschenken. Zo had de profeet Jesaja reeds voorspeld:

*Je poorten zullen nooit gesloten worden,
dag en nacht zullen ze openstaan,
zodat de rijkdom van vreemde volken kan binnenstromen,
met de koningen die worden meegevoerd.*

(Jesaja 60:11)

Tijdens zijn leven heeft Jezus maar weinig oog voor niet-Israëlieten. Een Samaritaanse vrouw, een Romeinse hoofdman, een gelijkenis over de barmhartige Samaritaan en een Kanaänitische vrouw. Dat laatste verhaal is opzienbarend. Jezus gaat naar het uiterste noorden en gaat op excursie naar de landen rondom Tyrus en Sidon. Daar ontmoet hij een Kanaänitische vrouw. (Wat op zich vreemd is omdat er geen Kanaänitische volken meer wonen; ergens anders wordt ze daarom ook Syro-Fenicische

genoemd.) Ze smeekt Jezus om haar demonisch bezeten dochter te genezen. Maar Jezus zegt: *'Ik ben alleen gezonden naar de verloren schapen van Israël.'* en later zelfs: *'Het is niet goed om de kinderen hun brood af te nemen en het aan de honden te voeren.'*

Oeps. Jezus toch...

Maar de vrouw laat het er niet bij zitten... *'Zeker, Heer, maar de honden eten toch de kruimels op die van de tafel van hun baas vallen.'* Dit enorme geloof wordt door Jezus gezien en Hij geneest haar dochter! Opnieuw lijkt het alsof de mens eerst moet uitdagen voordat God in actie komt.

Daarna gaat Jezus terug, maar de mensen uit de streek volgen Hem. Hij helpt hen. De mensen zien vol verwondering hoe doofstommen gaan spreken, kreupelen beter worden, verlamden gaan lopen en blinden weer kunnen zien, en ze brengen hulde aan de God van Israël.

De heidense volken brengen hulde aan de God van Israël!

Dan zegt Jezus: *'Ik heb medelijden met al die mensen, want ze zijn nu al drie dagen bij me en ze hebben niets meer te eten.'* Hij geeft hun te eten en er blijven zeven manden met brood over. Het zou kunnen dat het getal zeven een betekenis heeft. Tijdens een eerdere spijziging, met alleen Joodse mensen, bleven er twaalf manden over. Natuurlijk slaat dat op de twaalf stammen van Israël. Het volk krijgt overvloedig te eten. Nu blijven er echter zeven manden over. Gaat het hier misschien om de zeven volken van Kanaän, die uitgemoord werden tijdens de verovering onder Jozua? Jezus draait het om: geen moord, maar leven in overvloed, ook voor de 'volken van Kanaän'.

De enorme populariteit onder de niet-Joden zou Jezus ertoe kunnen verleiden om zijn missie om te gooien. Waarom zou Hij zich met die opstandige Joden bezighouden als Hij een nieuwe religie kan stichten onder de heidenen? Jezus zou, net als zijn Joodse tijdgenoot Philo van Alexandrië

(20 v.Chr. – 50 n.Chr.), met groot succes een filosofische school kunnen starten. In Johannes 12 lezen we het verhaal van enkele Grieken die Jezus willen ontmoeten. Maar Jezus kiest een andere weg:

En de farizeeën zeiden tegen elkaar: 'Je ziet dat we niets bereikt hebben: kijk maar, **de hele wereld** [vetgedrukt, JtB] loopt achter hem aan.' Nu was er ook een aantal Grieken naar het feest gekomen om God te aanbidden. Zij gingen naar Filippus uit Betsaida in Galilea, en vroegen hem of ze Jezus konden ontmoeten. Filippus ging dat tegen Andreas zeggen en samen gingen ze naar Jezus. Jezus zei: 'De tijd is gekomen dat de Mensenzoon tot majesteit wordt verheven. Waarachtig, ik verzeker u: als een graankorrel niet in de aarde valt en sterft, blijft het één graankorrel, maar wanneer hij sterft draagt hij veel vrucht. Wie zijn leven liefheeft verliest het, maar wie in deze wereld zijn leven haat, behoudt het voor het eeuwige leven.' (Johannes 12:19-25)

Toch zitten de meeste aanwijzingen voor de grote verandering net onder de radar. Dit heeft te maken met een groot aantal wetten die belangrijk zijn voor de Joodse identiteit. Een klein stukje geschiedenis is weer op z'n plaats:

De Joodse gelovigen hebben jaren van ballingschap en vijandelijke overheersing achter de rug. Hoe houd je je eigen identiteit en religie in leven als je constant onder druk staat om compromissen te sluiten? Daartoe ontwikkelde het Joodse volk een indrukwekkend aantal wetten, die de bedoeling hadden het volk 'af te zonderen' van de andere volken. De zogenaamde heiligingstraditie.

Voor de Syrisch-Griekse overheersing probeerde de Joden hun identiteit af te pakken door een langdurig proces van hellenisering. De Joden moesten de cultuur, de taal en de religie van de Grieken overnemen, soms onder dwang. Als tegenreactie werden de muren rond de Joodse identiteit alleen maar hoger. De Thora-regels werden ook steeds strenger geïnterpreteerd. De grens kwam steeds meer naar binnen te liggen. Wat 'Joods' was werd een steeds exclusievere groep mensen. Een beweging buitenste-binnen (buiten uitsluiten en binnen zuiver houden).

Ik wil nu vooral aandacht besteden aan vier onderdelen van de heiligings-traditie:

Sabbat
Voedsel
Volk
Tempel

Ten eerste de sabbat. Voor de Joodse gelovigen was de sabbat veel meer dan alleen de rustdag. Het was een *identity marker*, een piketpaaltje, geworden. Op de sabbat mocht je niet alleen niet werken, je mocht bijna niets meer. Ook niet goed doen.

Op een dag lopen Jezus en zijn leerlingen door de graanvelden en de Farizeeën houden ze in de gaten. Nu moet je weten dat de Farizeeën geloofden dat een strikte interpretatie van de wet een voorwaarde was voor Gods reddende optreden. Er was geen sprake van werkgerechtigheid ('je heil verdienen' kenden de Joden niet) maar wel van een vorm van wetticisme: steeds strakkere regels. Jezus staat zijn leerlingen toe van het graan te eten op sabbat. Van de Farizeeën mag dat echter niet. Jezus antwoordde: 'Hebt u dan niet gelezen wat David deed toen hij en zijn metgezellen honger hadden, hoe hij het huis van God binnenging, de toonbroden nam, ervan at en ze uitdeelde aan zijn mannen, ook al mogen alleen de priesters van die broden eten?' En hij voegde eraan toe: 'De Mensenzoon is heer en meester over de sabbat.' (Lucas 6:3-5) Jezus zegt dat de sabbatswetten dus best overtreden mogen worden als je er iets goeds mee doet. Het gaat om het goede, niet om de sabbat zelf. De sabbat is er voor de mens, de mens is er niet voor de sabbat. En passant verklaart Jezus dat Hij de 'Heer is over de sabbat'. Net als David is ook Hij op weg om koning te worden. Daarmee is er een hoger doel aan de orde.

Even later geneest Hij de hand van een man op sabbat, en weer krijgt Hij kritiek. Jezus vraagt: 'Moet je op sabbat goed of kwaad doen?'

Een nog mooier voorbeeld is dat van de genezing van een vrouw op sabbat in de synagoge. De leider van de synagoge keurt het af: 'Er zijn zes dagen

om te werken. Kom dus op die dagen om u te laten genezen en niet als het sabbat is!' Maar de Heer zei: 'Huichelaars! Maakt niet ieder van jullie op sabbat zijn os of ezel los van de voederbak om hem te laten drinken? Mocht deze vrouw, die een dochter is van Abraham en al achttien jaar door Satan geboeid werd gehouden, mocht zij op sabbat niet uit deze boeien worden losgemaakt?' (Lucas 13:14-16)

De sabbat is de dag van de rust, omdat de kinderen van Israël jarenlang geboeid waren geweest door de Egyptenaren. Maar ze waren losgemaakt door de exodus onder leiding van Mozes. Daarom viert men de sabbat: de bevrijdende God is de God van de sabbat. Is het dan niet de dag bij uitstek om mensen los te maken uit de banden van Satan?

Jezus schaft de sabbat niet af maar wijst op de betekenis ervan: een dag om goed te doen, een dag om te genezen en te bevrijden. Jezus is namelijk de Heer van de sabbat en de sabbat is er voor het welzijn van de mens, niet andersom.

Andere punten van het sabbatsgebod waren het sabbatsjaar en het jubeljaar. Dit had te maken met de rust van het land en het resetten van de economie, het vrijlaten van slaven en kwijschelden van schulden. Jezus gaat niet direct in op het sabbatsjaar omdat dat nog wel gepraktiseerd werd. Hij zegt dat de mensen zich geen zorgen hoeven te maken over de dag van morgen. (Matteüs 6:25-34)

Wel gaat Jezus in op het jubeljaar, het 'genadejaar van de Heer'. Hij kondigt het jubeljaar zelfs af in de rede te Nazaret:

'De Geest van de Heer rust op mij,
want hij heeft mij gezalfd.
Om aan armen het goede nieuws te brengen
heeft hij mij gezonden,
om aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken
en aan blinden het herstel van hun zicht,
om onderdrukten hun vrijheid te geven,
om een genadejaar van de Heer uit te roepen.'
(Lucas 4:18-19)

Later leert Jezus zijn volgelingen bidden, onder meer met de woorden: *'Vergeef ons onze schulden, zoals ook wij hebben vergeven wie ons iets schuldig was.'* De oorspronkelijke woorden werden alleen gebruikt in een financiële context. Het gaat dus om het kwijtschelden van financiële schulden. Een verdacht actuele kwestie.

De sabbat (en het sabbatsjaar en jubeljaar) wordt door Jezus dus niet afgeschaft, maar *binnenstebuiten* gekeerd. Jezus laat zien waar het werkelijk om gaat: niet om het trekken van een grens, maar om het doen van het goede.

Ten tweede *het voedsel*. Voedsel was een *identity marker* bij uitstek. Veel voedselwetten gingen over onbegrijpelijke categorieën, maar als je goed kijkt gingen ze vaak over grensgebieden. Je mocht geen dieren eten die tussen land en water leven. Ook mocht je geen niet-vliegende vogels eten en evenmin vissen zonder schubben. Dood en leven mochten niet worden vermengd op verschillende manieren. Zo was het bijvoorbeeld niet toegestaan melk en vlees te mengen. Tot op de dag van vandaag hebben de Joden gescheiden vlees- en melkkeukens. Dit gaat terug op het gebod dat je een bokje niet mag koken in de moedermelk. De verklaring is simpel: hoewel het efficiënt is om het bokje te koken in de moedermelk omdat de moedergeit het toch niet meer nodig heeft, zou dit leiden tot cynisme over zaken als leven en dood. De levendmakende melk mocht niet in het dodende kookproces worden gebruikt.

De voedselwetten waren dus een symbool om te vertellen dat ook het volk gescheiden is van de andere volken: apart gezet.

Jezus maakt korte metten met de voedselwetten maar maakt tevens duidelijk dat zijn volgelingen zich wel degelijk moeten onderscheiden, maar dan in andere zaken: *'Niet wat de mond in gaat maakt een mens onrein, maar wat de mond uit komt, dat maakt een mens onrein.'* En later *'Zien jullie dan niet in dat alles wat de mond in gaat in de maag terecht komt en in de beerput weer verdwijnt?'* (Matteüs 15:11,17) Nog steeds is er sprake van onreinheid, maar nu door wat uit de mond naar buiten komt: de woorden van een mens en zijn gedachten. Een goed voorbeeld van de *shift van 'geloof buitenstebinnen' naar 'geloof binnenstebuiten'*!

Ten derde *het volk*. Etniciteit is voor ieder mens een *identity marker*. Ander culturen of rassen vormen een bedreiging voor de eigen soort. Dat is al zo oud als de weg naar Rome. De Joodse gelovigen wilden zich strikt onderscheiden van de Grieks-Romeinse cultuur en dus was etniciteit, de exclusiviteit, een groot goed. Dit was vooral merkbaar bij de haat jegens buitenlanders, met name jegens de Samaritanen, een *crossbreed* tussen verschillende volken die tijdens de Assyrische ballingschap in het Joodse land waren komen wonen.

Jezus ondermijnt de haat jegens Samaritanen door openlijk te spreken met een Samaritaanse vrouw en haar huwelijksleven te herstellen. In het gesprek met haar gaat het op een gegeven moment over de plaats van aanbidding: de Samaritaanse hoogten of de berg in Jeruzalem? Jezus kiest de kant van de Joden, maar wijst erop dat dit tijdperk spoedig voorbij zal zijn: dan kunnen alle ware aanbidders overal aanbidden door de Geest. Jezus voorziet een nieuwe inclusiviteit, ook voor de Samaritanen.

In een ander geval wordt Hem gevraagd wie 'de naaste' is omdat dit de kern van de Joodse wet is: *'Heb de Heer, uw God, lief met heel uw hart en met heel uw ziel en met heel uw kracht en met heel uw verstand, en uw naaste als uzelf.'* Om dit uit te leggen vertelt Jezus de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan. De zwaargewonde reiziger wordt genegeerd door Joodse mensen, nota bene een priester en een leviet. Waarschijnlijk vanwege reinigingswetten en dus de angst om een dode aan te raken. Dan komt er een Samaritaan voorbij die natuurlijk geen last heeft van die wetten. Maar wat belangrijker is: hij ziet de gewonde, verzorgt hem en betaalt zijn ziektekostenverzekering bij de plaatselijke EHBO-post. In dit fictieve verhaal laat Jezus zien dat het niet gaat om Jood of niet-Jood maar om naastenliefde in actie. Wie is je naaste? Degene die helpt!

Ook hoort Jezus op een dag roepen: *'Gelukkig de schoot die u gedragen heeft en de borsten waaraan u gedronken hebt!'* Maar hij zei: *'Gelukkiger zijn zij die naar het woord van God luisteren en ernaar leven.'* (Lucas 11:27-28) Jezus verbreekt de banden met het voorgeslacht ten faveure van de band van discipelschap. En ergens anders wordt Jezus geconfronteerd met zijn familie: *'Uw moeder*

en uw broers staan buiten, ze willen u spreken.' Maar hij antwoordde: 'Mijn moeder en mijn broers zijn degenen die naar het woord van God luisteren en ernaar handelen.' (Lucas 8:20-21)

Opnieuw keert Jezus de identiteit binnenstebuiten. Niet het volk, maar iedereen die hoort en doet, is onderdeel van het ware volk. In het laatste avondmaal wordt dit ook goed zichtbaar. Het is niet langer het uit Egypte bevrijde volk, maar alle tafelgenoten van Jezus. Nu nog alleen Joden, maar later open voor alle volken.

Ten vierde *de tempel*. De tempel was a) de plaats van de aanwezigheid van de HEER, b) de plaats waar zonden werden vergeven en c) het religieus-politieke hart van Israël.

Jezus keert het hele tempelsysteem binnenstebuiten. Ten eerste omdat het corrupt was. Dit was ook de oorspronkelijke aanklacht tegen de tempel in Ezechiël. De tempel was toen al zo onheilig dat God zelf in ballingschap ging. God was nooit meer teruggekeerd in zijn tempel terwijl dat wel de hoop van Israël was. Ezechiël profeteert dat de verschijning van de HEER weer zal terugkeren in de nieuwe, eschatologische tempel en ook Maleachi spreekt erover: *Let op, ik zal mijn bode zenden; hij zal de weg voor mij effenen. Opeens zal hij naar zijn tempel komen, de Heer naar wie jullie uitzien, de engel van het verbond naar wie jullie verlangen. Komen zal hij – zegt de HEER van de hemelse machten.* (Maleachi 3:1)

De profetie gaat reeds voor een deel in vervulling vanwege het werk van Johannes de Doper, degene die de weg effent voor de messias.

De presentie van de HEER gaat bij Jezus niet meer om de tempel. 'Wie deze woorden van mij hoort en ernaar handelt, kan vergeleken worden met een verstandig man, die zijn huis bouwde op een rots,' spreekt Hij uit aan het einde van de Bergrede. De term 'huis-op-de-rots' is weer zo'n code. Het huis-op-de-rots was de tempel in Jeruzalem. Maar nu is God niet exclusief daar aanwezig, maar daar waar Jezus' woorden worden gehoord en gedaan.

Jezus heeft het later over het in drie dagen afbreken en opbouwen van de tempel. Een vreemde opmerking, omdat er decennialang aan is gebouwd. Maar Jezus doelt op 'de tempel van zijn eigen lichaam'. Zijn lichaam vervangt in essentie de betekenis van de tempel in Jeruzalem.

Ook vergeeft Jezus de zonden van de mensen. En dat was alleen aan God gegeven, om precies te zijn: middels de offercultus in de tempel. Jezus zet zijn mandaat om zonden te vergeven echter kracht bij door wonderlijke genezingen te doen.

De acties van Jezus in de tempel, het schoonvegen van het plein, is niet zomaar een uitbarsting, maar veel meer een symbolische daad. Jezus verbeeldt met deze actie Gods oordeel over de huidige tempelpraktijk. Ook alle oordeelwoorden in Jeruzalem, de gelijkenissen over de wijngaard, de steen die door de bouwers werd afgekeurd die functioneert als steen die zal verpletteren, de aanklacht tegen de hypocrisie in Jeruzalem, deze hebben allemaal met het einde van de huidige tempel te maken. Jezus' hele betoogtrant in bijvoorbeeld Lucas 20 en 21 gaat in de richting van oordeel en dit onderricht vindt grotendeels in de tempel plaats.

Tot zover Jezus. Op naar Paulus.

Hoe gaat het nu verder met het verhaal? Wat gebeurt er met Israël en de volken? En is Paulus wel de ideale figuur om daarover te praten? Sommige mensen leggen de brieven van Paulus uit alsof hij helemaal tegen het oude verbond en de wet is. Maar hoe moeten we Paulus anders begrijpen?

Een kleine historische achtergrond. Paulus zelf was een *high society* Farizeeër. Een groot talent dat op het punt stond door te breken in de eredivisie van het Joodse religieuze leven. Hij zette zich met groot enthousiasme in voor de vervolging van de christenen omdat hij achter de agenda van de Farizeeën stond: een zeer strenge interpretatie van de Thora en daardoor de hoop op Gods bevrijdende ingrijpen. Maar op weg naar Damascus kwam hij de opgestane Jezus tegen die hem vroeg: 'Waarom vervolg je mij?'

De blinde Paulus werd door Ananias genezen en Paulus bekeerde zich van zijn agenda en werd een volgeling van Jezus. Vanuit Antiochië worden Paulus en Barnabas eropuit gestuurd om het evangelie van Jezus en het koninkrijk van God te verspreiden over het Romeinse rijk. Ze komen allereerst in de Joodse synagogen en daar bekeren zich enkele Joden. Maar vaak worden ze ook afgewezen en komen ze op straat te staan. Omstanders en marktbezoekers, niet-Joden oftewel heidenen raken geïnteresseerd in de boodschap van Paulus. Is er een ware God? Een Schepper van hemel en aarde? Is er een God die ook ons kan redden uit onze 'ballingschap'? Er zijn vast heidenen die hun situatie ook zien als ballingschap, overwonnen door de Romeinen. Maar er zijn ook zat mensen die hun gebroken leven ervaren als ballingschap. Is er een verlosser die zelfs de dood kan verslaan? Is er een kracht die mijn demonen kan verjagen? Is er iemand die mij kan genezen? Is er een gemeenschap die mij aanvaardt? Is er een rijke die mij als slaaf ziet staan? Dat moet een revolutionaire beweging zijn?

Wat is hun geheim?

En dan gebeurt het wonder: ook heidenen nemen Jezus aan en noemen hem Christus, messias, Verlosser en Heer, Kurios, Gods Zoon. Ze gaan in tegen de keizercultus en vereren de ware God, de Schepper van hemel en aarde als hun God. En vooral: ze ontvangen dezelfde Geest als het nieuwe volk Israël! Dezelfde wonderen en tekenen gebeuren bij de heidenen!

Voor Paulus is het vanzelfsprekend. Natuurlijk moest dit gebeuren. Denk aan Psalm 117. 'Zing mee met ons, de hele wereld zingt met ons voor God, want Hij is goed en wat Hij belooft wordt altijd waar, steeds weer waar. Alle eer aan God.' De heidenvolken zouden de God van Israël loven. Abraham zou een licht voor de volken zijn en zijn zegen zou een zegen zijn voor heel de wereld. *Mijn tempel zal heten 'Huis van gebed voor alle volken'.* (Jesaja 56:7) Natuurlijk!

En Paulus weet hoe Jezus omging met de belangrijkste symbolen van

het Joodse geloof: Sabbat, Voedsel, Volk en Tempel. Jezus keerde het binnenstebuiten en daardoor kunnen de niet-Joden hier zo binnengaan. Ze worden onderdeel van een nieuwe identiteit.

Nieuwe identiteit in Christus!

Het gaat er niet meer om of je etnisch Joods bent. Daar heeft Jezus reeds mee afgerekend door te zeggen dat het gaat om het horen en doen van zijn woorden. Het gaat er ook niet om of je de tempel als religieus centrum hebt: ook daar heeft Jezus mee afgerekend. Ware aanbidders aanbidden in geest en waarheid, op elke plaats. Ten slotte gaat het ook niet meer om voorschriften rond voedsel en sabbat, hoewel de intenties van deze geboden hetzelfde zijn gebleven of zelfs dringender zijn gemaakt door Jezus. De heilige Geest vernieuwt niet alleen de Joden, maar ook de niet-Joden ontvangen de Geest die ervoor zorgt dat ze de intenties van de wet gaan navolgen. De brieven van Paulus staan hier vol mee!

Je nieuwe identiteit ligt in Christus. Ook niet-Joodse volgelingen van Jezus bevinden zich opeens in die 2^e baboesjka. Ze mogen opeens horen bij het volk van God, dat niet langer etnisch is, maar internationaal. Ze zijn allemaal christen geworden.

En dit heeft weer enorme gevolgen voor het doorbreken van allerlei standen: zowel slaaf als vrije mag erbij horen. Romein en niet-Romein, man en vrouw, jong en oud, verschillende rassen en verschillende standen zitten aan één tafel. Ze vieren allemaal het avondmaal en ontvangen dezelfde doop. Daarmee worden ze onderdeel van het Joodse bevrijdingsfeest. Ze lezen allemaal die Joodse Bijbel, maar verstaan het ook als hun boek. Dit is de meest unieke eenheidsbeweging van de menselijke geschiedenis!

Vandaag de dag kunnen we nog meer uitgesloten groepen noemen waaraan de kerk nog wel wat extra aandacht mag geven, zoals migranten, illegalen, homo's en lesbiennes en mensen uit milieus en netwerken die niet

echt ‘kerkelijk’ zijn. Soms zijn we toch weer te veel een exclusief clubje geworden terwijl Jezus er een radicaal inclusieve beweging van heeft gemaakt.

Om dit nog eens vet te onderstrepen houdt Paulus in alle heidense gemeenten een collecte voor de noodlijdende kerk in Jeruzalem (2 Korintiërs 8:4-15, 9:12-15, zie ook Jesaja 60:5,11-14). Daarvoor gaat hij terug naar Jeruzalem en – wrang genoeg – ook zijn bezoek aan de tempel leidt tot zijn arrestatie en uiteindelijke dood.

Maar in de gevangenis ziet hij kans om vele brieven te schrijven die ons tot op de dag van vandaag laten zien hoe Gods nieuwe volk, bestaande uit Joden en heidenen, mag functioneren. Paulus beschrijft regelmatig de nieuwe tempel: het lichaam van Christus, de gemeente. Hij benadrukt keer op keer de eenheid en de nieuwe identiteit ‘in Christus’.

In zijn brieven is Paulus niet tegen de wet, maar tegen de wet als *identity marker*. Net als Jezus. Ook volgens Paulus is er nergens sprake van werkgechtigheid. De Joden, ook zij die geen christen werden, zagen zichzelf als genadereligie. God was met hen begonnen en was hun bevrijder. Paulus is heel systematisch in het opzetten van een betoog: om te laten zien dat de heidenen er echt bij horen, moet hij helemaal terug naar het drama in de hof van Eden. Daarom noemt hij Adam en alle mensen en volken die ‘in Adam zijn gevallen’. Alle volken van de aarde ontvangen nu in Christus de genade en de redding, net als het Joodse volk. Zij waren wel kinderen en erfgenamen, maar in ballingschap. Hun roeping en de wet had hen niet voor hun crisis, de ballingschap, kunnen behoeden. Beide waren in ballingschap, de één oostelijk van Eden, de ander onder Babylon en Rome. Beide hebben de genade van Christus nodig.

En dus zijn beide nu één.

De 2e baboesjka komt tot zijn doel: het nieuwe volk bestaat uit alle volken en de hele aarde is van God.

GODS VERNIEUWDE VOLK

En dit nieuwe volk hoopt op het uiteindelijke herstel van heel de gebroken wereld. Daarover gaat het laatste hoofdstuk, de 1e baboesjka.

{7}

Pop één:
*Nieuwe schepping
in crisistijd*

.

In de Bijbel staan slechts enkele verzen die niet in vervulling zijn gegaan. Denk aan een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, de dood die er niet meer zal zijn en het delen in het onsterfelijke opstandingslichaam van Jezus Christus.

Hoe die toekomst er precies uit zal zien is net zo'n groot mysterie als de vraag naar de oorsprong van alles. Net als de scheppingsverhalen niet letterlijk te nemen zijn, zo geldt dat ook voor de hoop op de nieuwe aarde. Wij kunnen ons niet precies voorstellen hoe het zal zijn. Er zijn drie manieren om iets zinnigs over de toekomst te zeggen:

Ten eerste hebben we de schepping zelf. We weten dat God het leven gegeven heeft en doorgaat met het scheppen van nieuwe mogelijkheden. Om iets te weten te komen over de toekomst kunnen we dus ons geloof in God als Schepper van het verleden gebruiken.

Ten tweede leiden we de toekomst af van Gods scheppende handelen en de opstanding van Jezus, de eerste dag van de nieuwe schepping. Jezus is opgestaan en voldoet aan een nieuw soort wet. Alles wat bij zijn koninkrijk hoort is al nieuwe schepping.

Ten derde hebben we hoop. We hopen dat God ooit de wereld recht zal zetten en de dood zal verslaan en dat de vernietigende machten hun 'knie zullen buigen'. Met deze hoop kunnen we vooruit. De rest is interpretatie.

Hoe zit het met het leven na de dood en het leven in de 'eeuwigheid'? Is er een hemel? Of een nieuwe aarde? En wie gaat daarnaartoe? En hoe zit het met de hel? Is er een plaats van eeuwige pijniging? Of is het 'slechts' Godverlatenheid? Hoe lang duurt die straf? Voor altijd? En wie gaat er naar die plaats, als die al bestaat?

Allereerst wil ik de vraag beantwoorden waarom dit überhaupt interessant is voor vandaag. In het Joodse geloof was er het besef dat God de wereld niet in de steek zou laten. Hij wilde zijn schepping restaureren, opnieuw scheppen. Het instrument daartoe was de uitverkiezing van het volk Israël. Door de crisis binnen het volk en de ballingschap was er

de verwachting dat de nieuwe schepping zou samenvallen met het einde van de ballingschap. Er was sprake van de 'huidige eeuw', waarin de wereld te lijden had onder corruptie en het volk wachtte op verlossing. En er was de 'eeuw die zou komen', waarin het volk verlost zou zijn van haar zonden en God alles nieuw zou maken: een nieuwe schepping. Deze 'eeuw die zou komen' wordt in de Bijbel 'het eeuwige leven' genoemd. Dat betekent dus niet tijdloosheid of altijddurende tijd, maar een kwalitatief nieuw bestaan.

De komst van Jezus laat zien dat de 'eeuw die zou komen' begint terwijl de 'huidige eeuw' nog niet is afgelopen. Er ontstaan twee verhalen: die van Gods nieuwe schepping en die van de oude schepping. Jezus kondigt het oordeel aan over die oude schepping en richt zich vooral op zijn eigen volk: omdat zij het instrument zijn om tot nieuwe schepping te komen moeten zij verlost worden uit hun zonde en ballingschap, en dan zou de nieuwe eeuw aanbreken. Jezus gebruikt daarbij niet mis te verstane oordeelwoorden. Deze woorden gaan uitsluitend over de crisis in zijn volk (lees bijvoorbeeld Marcus 13 of Matteüs 24 en 25). Ze slaan dus niet op de kerk en al helemaal niet op de wereld. Door het oordeel (het rechtzetten of ingrijpen in de crisis) kan de nieuwe eeuw, het eeuwige leven aanbreken.

Andere teksten, zoals Openbaringen, gaan over het oordeel over de machten die het kwetsbare nieuwe volk (het vernieuwde volk Israël rondom Jezus, de kerk) willen verdrukken. Uiteindelijk zal de God van het nieuwe volk overwinnen in de hele wereld, over alle machten. De nieuwe eeuw, de nieuwe schepping zal overblijven terwijl de rest vergaat.

Als we terugkijken in het verhaal tot nu toe dan weten we dat de bijbelgedeelten over oordeel allemaal slaan op de 3^e (en 5^e) baboesjka: de crisis van het afvallige Jeruzalem en het oordeel over de arrogante machten. Enkele zaken zijn belangrijk om te onthouden:

Ten eerste is er sprake van oordeel over Israël. Het doel van oordeel is

Gods rechtzettende handelen dat zal leiden tot een nieuwe schepping binnen het verhaal van Israël.

Ten tweede is God in staat te confronteren, te vergeven, recht te zetten en iets heel nieuws te scheppen. Oordeel gaat dus samen met het transformeren tot iets nieuws.

Ten derde is het nu niet meer mogelijk de oordeelswoorden over Israël te lezen alsof ze ook zijn geschreven voor onze tijd; ze gaan over Israël en Jeruzalem toen. Alle aandacht gaat daardoor naar Jezus, die dit oordeel heeft gedragen voor hen die in Hem geloven. Hij scheidt hierdoor een nieuw Israël, terwijl het oude Israël nog even blijft bestaan.

Ten vierde herstelt Jezus door het oordeel, de vergeving van zonden en zijn opstanding, in de nieuwe eeuw het volk Israël en haar missie. De 2e baboesjka is hersteld, alleen nu op een nieuwe manier en alle volken kunnen participeren in deze missie. Alle volken kunnen Gods Geest ontvangen. De missie is niet meer gericht op één volk of land maar op de hele aarde en alle mensen: geloof binnenstebuiten.

Ten vijfde weten we dat door de opstanding van Jezus de nieuwe eeuw al is begonnen. Gods eeuwige leven is reeds zichtbaar en het grote herstelproject is in gang gezet.

En als we al over crisis, hel en oordeel moeten spreken, dan kunnen we weten hoe God daarmee is omgesprongen. Jezus heeft het volbracht en de weg is gewezen. Hij heeft het oordeel gedragen en we mogen Hem volgen en leven zoals Hij.

In welke aardse hel dan ook.

Tegenover welke nieuwe macht dan ook.

In al onze eigen crises.

We moeten goed begrijpen dat we de Bijbel niet meer moeten lezen als 'Gods letterlijke woorden' of 'Gods boek' voor ons. De Bijbel is het grote verhaal en wij leven in een nieuwe realiteit waarvan de Bijbel getuigt. Wij moeten leven in de Bijbel. We zijn een onderdeel van het verhaal. De Bijbel is ook nog niet geheel ten einde en we putten continu kracht uit

de teksten van het verleden omdat het ons verhaal is geworden. De Bijbel leert ons hopen op die dingen die we niet uit navolging kunnen leren. Er zal een moment komen waarin God alles recht zal zetten. Alle mensen en heel de schepping zijn onderdeel van dit proces van oordeel, confrontatie, genezing, herstel en uiteindelijk nieuwe schepping. God vernietigt al het kwaad en Hij wist het uit ons en uit zijn eigen geheugen. Alles wordt nieuw.

We hopen op de nieuwe aarde waar God zal wonen. Hoop op herstel van alles: natuur, klimaat, val van machten, einde aan onrecht. Een totaal verhaal. Voor alle mensen. En omdat het onze hoop is, mogen we er ook in participeren: de hoop voor de toekomst zet ons in vuur en vlam voor het heden.

De focus ligt op alle mensen, alle volken: zegen.

De focus ligt op de hele werkelijkheid: ook natuur en klimaat, lichaam en cultuur.

Ik geloof dat we aan de vooravond staan van een zeer grote crisis in de wereld. De economie bestaat uit enorme schulden, maar 'moet' groeien. Ondertussen putten we de natuurlijke bronnen van de hele planeet uit en loopt het klimaat en de biodiversiteit op z'n eind. Water en voedsel worden schaars terwijl de wereldbevolking blijft groeien. Migratie, spanningen, oorlogen en terreur zal de politiek zeer instabiel maken. Onrecht en armoede, ziekten of zelfs een pandemie is niet uit te sluiten. Het hele systeem is rot en kwetsbaar.

Wij, in het westen, moeten ons niet alleen afvragen: waar in het verhaal van de baboesjka zitten we? Maar ook: aan wiens kant staan we? Zijn we onderdeel van Gods alternatieve mensheid? Of leven we in en voor het Imperium? Loop deze checklist maar eens langs: is onze welvaart van de afgelopen eeuw gebouwd op uitbuiting, slavernij, oneerlijke handel, kolonialisatie, ongelijke rechtsposities? Is er nu nog sprake van mensenhandel, woekeren met rente en winsten, slavernij en rechtsongelijkheid?

Als je antwoord is: natuurlijk niet, dan hoef je je nergens druk om te maken. Gods oordeel zal ons niet treffen, ga maar rustig slapen of nog een keer je geld uitgegeven. Geloof je politieke en industriële leiders. Geef hun je loyaliteit. Zij zijn immers de HEER van de wereld? Wat kan ons nu treffen?

Maar mocht je anders antwoorden, dan moet je iets met je roeping. Maar wat is die roeping vandaag?

Wat is de missie voor ons?

Het is in ieder geval niet: veel mensen bekeren voor een dreigende hel na dit leven of voor een hemel ergens daarboven, ook na dit leven. God roept en kiest mensen uit om deel te zijn van zijn volk. Dit volk is tot zegen van alle andere volken en de hele wereld. Onze missie bestaat dus niet uit het bereiken van alle mensen met de boodschap tot bekering om hen weg te halen voor de 'poorten van de hel'. Ook niet om ze in de hemel te krijgen en zelfs niet om ze in de kerk te krijgen. Geen dubbele agenda's, geen druk, geen manipulatie, geen macht of pressie meer.

De missie is wel: alle mensen laten zien dat er een manier van 'echt mens-zijn' is. Opnieuw 'beeld van God' worden, icoon. Gods wijsheid voor de mensheid en de planeet weerspiegelen naar buiten: geloof binnenstebuiten. Gaan lijken op Jezus, doen als Hij, Hem navolgen. De hele wereld zal door God zelf vol worden gezet met iconen, beelden van hemzelf.

Een andere missie is: de machten confronteren met de vraag wie nu de Heer van de wereld is. Voor een groot deel doe je dat door te leven als icoon van God. Maar soms is het nodig om dit te zeggen, te verkondigen. We mogen symbolen oprichten voor onze loyaliteit aan Jezus, onze Heer, door Hem te volgen in de manier hoe Hij met machten omging. En dat is door zijn agenda te volgen. Elke andere agenda, ook vandaag, valt onder Gods oordeel. Dat wil niet zeggen dat we mensen moeten veroordelen of uitsluiten.

Radicale exclusiviteit in de agenda.

Radicale inclusiviteit in het dienen, verwelkomen en liefhebben van mensen. Een leven waarin we tot zegen zijn van alle mensen en de hele wereld.

Zelf heb ik dit uitgewerkt in het boek *Heerlijk eenvoudig*; een reis door het leven met zeven reisgenoten die je helpen met de navolging van Christus en zijn agenda.

De Verteller vertelt ons het grote verhaal van Israëel, Jezus en de kerk. De Zus leert ons de waarde van eenheid in diversiteit, gemeenschap en zorg voor elkaar. De Dirigent laat ons Gods ritme ontdekken in de natuur, het leven, de getijden en de liturgie. De Kokkin laat ons proeven dat we met al onze vezels zijn verbonden met de natuur; lichaam, schepping, klimaat, voedsel. De Monnik inspireert ons met de waarde van rust, gebed, contemplatie, kunst, muziek, verbeelding. Het Kind laat ons zien hoe Gods hart uitgaat naar kwetsbare mensen. Door zelf te worden als een kind identificeren we ons met hen. En als laatste is er de Rechter. Hij leert ons dat we mogen hopen op het rechtzettende handelen van God. En nu al mogen we die toekomst uitleven in het heden.

Om tot zo'n levensstijl te komen is het belangrijk om het verhaal met de metafoor van de baboesjka te vertellen zodat het, net als een goed idee, zal uitgroeien tot levensveranderende gemeenschappen.

Er zijn twee millennia verstreken sinds dit geweldige verhaal voor het eerst is verteld. Ik hoop dat je het een inspirerende ontdekkingstocht vond. Een reis die ook nog eens heel veel stof tot nadenken en uitwerken geeft. En vooral een reis die je zal aanzetten tot een leven in navolging van Jezus. Een leven in de nieuwe realiteit die God heeft geschapen. Samen met de mensen om je heen en met de hoop op een nieuwe wereld.

Welkom in het nieuwe verhaal!

An idea. Resilient, highly contagious. Once an idea has taken hold of the brain it's almost impossible to iradicate. An idea that is fully formed, fully understood. That sticks, right in there somewhere.

(‘Inception’)

LITERATUUROPGAVE

Bartholomew, C. & Goheen, M. (2006). *The Drama of Scripture, Finding our Place in the Biblical Story*. London: SPCK.

Bell, R. (2005). *Velvet Elvis, Repainting the Christian Faith*. Grand Rapids: Zondervan Publishing House.

Bell, R. (2012). *En de meeste van deze is... Liefde, een eerlijk boek over hemel en hel*. Kampen: Kok.

Bosch, D.J. (1991). *Transforming Mission, Paradigm Shifts in Theology of Mission*. New York: Orbis Books.

Brueggemann, W. (2002). *The Land, Place of Gift, Promise, and Challenge in Biblical Faith*. Minneapolis: Fortress Press.

Brueggemann, W. (2003). *An Introduction to the Old Testament, The Canon and Christian Imagination*. Louisville: Westminster John Knox Press.

Brueggemann, W. (2009). *An Unsettling God, The Heart of the Hebrew Bible*. Minneapolis: Fortress Press.

Dunn, J.D.G. (2003). *Jesus Remembered, Christianity in the Making, Vol. 1*. Grand Rapids: Eerdmans Publishing.

Dunn, J.D.G. (2005). *A New Perspective on Jesus, What the Quest for the Historical Jesus Missed*. Grand Rapids: Baker Publishing Group.

Horsley, R.A. (Ed.) (2002). *In The Shadow of Empire, Reclaiming the Bible as a History of Faithful Resistance*. Louisville: Westminster John Knox Press.

McKnight, S. (2005). *The Story of the Christ*. London: Continuum.

- McLaren, B.D. (2010). *A New Kind of Christianity. Ten Questions That Are Transforming Our Faith*. New York: HarperCollins.
- Perriman, A. (2008). *Re:Mission. Biblical Mission For A Post-Biblical Church*. Colorado Springs: Biblica Publishing.
- Sanders, E.P. (1977). *Paul and Palestinian Judaism, A Comparison of Patterns of Religion*. Minneapolis: Fortress Press.
- Tomasino, A.J. (2003). *Judaism Before Jesus, The Events & Ideas That Shaped The New Testament World*. Downers Grove: InterVarsity Press.
- Volf, M. (1996). *Exclusion and Embrace, A Theological Exploration of Identity, Otherness, and Reconciliation*. Nashville: Abingdon Press.
- Wright, N.T. (1992). *The New Testament and the People of God, Christian Origins and the Question of God, Vol. 1*. Minneapolis: Fortress Press.
- Wright, N.T. (1996). *Jesus and the Victory of God, Christian Origins and the Question of God, Vol. 2*. Minneapolis: Fortress Press.
- Wright, N.T. (1999). *The Challenge of Jesus, Rediscovering Who Jesus Was and Is*. Downers Grove: InterVarsity Press.
- Wright, N.T. (2007). *Surprised by Hope*. London: SPCK.
- Yoder, J.H. (1972). *The Politics of Jesus*. Grand Rapids: Eerdmans Publishing.
- Zwiep, A. (2003). *Jezus en het Heil van Israëls God, Verkenningen in het Nieuwe Testament*. Zoetermeer: Boekencentrum.

Johan ter Beek schreef ook:

Johan ter Beek laat zien dat het volgen van Jezus in deze tijd vraagt om het maken van keuzes. Hij schetst een andere, uitdagende levensstijl.

Een toegankelijk boek over het actuele thema 'meer of minder'.

ISBN 978 90 3389 74 2

2e druk

€ 9,95

‘Johan ter Beek schreef een boekje dat op een verrassende en ontdekkende manier inzicht geeft in de diepere verbanden van het dagelijkse leven dat wij zo vaak oppervlakkig en onnadenkend leven. Het “heerlijk eenvoudige” leven wordt uitnodigend en innerlijk-overtuigend uitgetekend. Daarbij staat “eenvoudig” voor een levensstijl die zo min mogelijk overtollige ballast kent maar toch “genoeg” te bieden heeft. Zeven reisgenoten geven daarbij heel praktische, (meestal) haalbare opdrachten en oefeningen. Achter deze virtuele karakters zit de ervaring van duizenden mensen die eenzelfde soort reis hebben ondernomen. Het leven wordt “heerlijk”, ook omdat het beantwoordt aan de bedoeling die de Heer ermee heeft.’

Nederlands Dagblad – 6 januari 2012

‘Heerlijk eenvoudig confronteert, verfrist en gaat over mijn dagelijks leven – eindelijk.’

Visie – nummer 3, 2012

‘Met Heerlijk eenvoudig schreef Johan ter Beek een goed leesbare, spirituele gids voor christenen. ... Ter Beek is verfrissend praktisch.’

CV Koers – januari 2012

